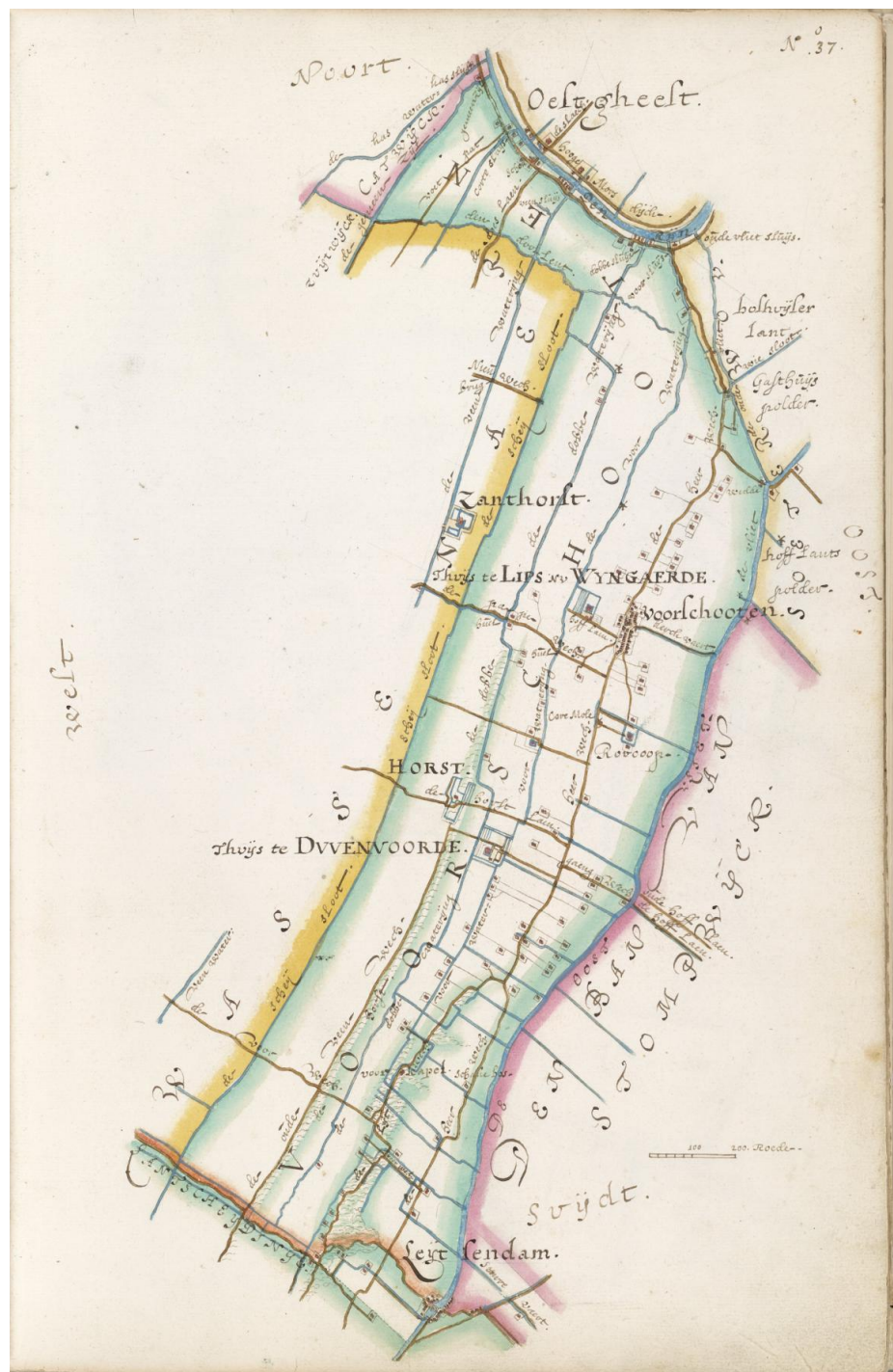

Structuurvisie Cultuurhistorie 2013-2028

Afbeelding voorzijde

Tekening door Floris Balthasars en Balthasar Floriszoon van Berckenrode voor het Caertboeck van Rynland, detail van het blad van Wassenaar en omgeving, ca. 1614, ingekleurde pentekening, 43 x 27 cm, Hoogheemraadschap van Rijnland, inv.nr. A 4192.

Colofon

Met dank aan de leden van het Lokaal Erfgoed Platform: de heer Stan Dessens, de heer Leo Dubbelaar, mevrouw Jane Koopstra, de heer Dick van der Kooij, de heer Dirk Meulenmeester (in memoriam), de heer Remco Posthuma en de heer Piet Winkel.

Samenstelling en tekst concept: Linda Driessen, Culthis

Samenstelling en tekst definitieve versie: Carla Scheffer, werkorganisatie Duivenvoorde, afd. Ruimtelijke ordening in samenwerking met Marina Laméris, TasT, projecten voor tastbaar erfgoed

Kaarten concept: P. Jongste

Kaarten definitieve versie: TasT, projecten voor tastbaar erfgoed

Voorschoten, september 2013

Samenvatting

Aanleiding

De directe aanleiding voor de Structuurvisie Cultuurhistorie is de wettelijke eis van het Rijk om bij planvorming rekening te houden met cultuurhistorie, hetgeen ook zijn weerslag heeft gevonden in het provinciale beleid, waar de gemeente eveneens aan gebonden is. Dit betekent niet alleen dat er kennis vergaard moet worden van de cultuurhistorie, maar ook dat er een visie moet zijn hoe hiermee omgegaan wordt in ruimtelijke plannen – een visie die dient aan te sluiten bij beleid van hogere overheden. Bovendien is het voorwaardelijk dat de visie een vertaalslag naar de praktijk te krijgt door implementatie daarvan in het ruimtelijke instrumentarium, zoals bestemmingsplannen en aanverwante plannen.

Doel

Het doel van het erfgoedbeleid is om op een zorgvuldige en afgewogen wijze het cultuurhistorisch erfgoed in goede staat door te geven aan volgende generaties, zodat ook zij daar voor hun toekomst op kunnen voortbouwen en het kunnen blijven zien, beleven en ervaren.¹

Door het inventariseren, analyseren en waarderen van cultureel erfgoed komt in beeld 'wat er is' en 'welke betekenis dat heeft voor de samenleving'. Vervolgens kan daaraan beleid gekoppeld worden dat voor zowel de gemeente zelf als de burgers duidelijk maakt welke spelregels er gelden voor de omgang met structuren, gebieden en objecten met cultuurhistorische waarden.

Bekend maakt beminde en leidt tot de wens tot behoud. Anderzijds is ontwikkeling eigen aan een samenleving en kan en mag de tijd niet stilgezet worden. De balans zoeken tussen behouden van de bestaande kwaliteiten en het toevoegen van nieuwe kwaliteiten is een uitdaging. Toch is het voor het welzijn en de welvaart van een gemeente van belang dit evenwicht te vinden en te behouden. Een gedegen analyse en visie helpt daarbij. Dit voorkomt ad hoc oplossingen of rechtsongelijkheid tussen planontwikkelaars, biedt duidelijkheid vooraf en bevordert de integrale benadering ontwikkelingen.

De Structuurvisie Cultuurhistorie vormt een afwegingskader voor beleid en ontwikkelingen op het gebied van ruimtelijke ordening op het gebied van cultuurhistorie en bouwt voort op de algemene Voorschotense Structuurvisie 2005-2020. De Structuurvisie Cultuurhistorie wordt door de raad vastgesteld en is een leidraad op basis waarvan ruimtelijk beleid nader kan worden uitgewerkt.

Wettelijke kaders en beleidsuitgangspunten

De Structuurvisie Cultuurhistorie is gebaseerd op eisen uit de Wro (concreet gemaakt in het Bro), om te voldoen aan het begrip 'goede ruimtelijke ordening'. Daarnaast heeft het Rijk door het beschermen van grote delen van de gemeente als beschermd dorpsgezicht (dorpskern en landgoederenzone) aan de gemeente de opdracht gegeven om een beschermend beleid op te stellen voor deze gebieden. Bovendien heeft het Rijk de Modernisering van de Monumentenzorg (MoMo) in gang gezet met als een van de drie speerpunten de borging van cultuurhistorie in het ruimtelijke instrumentarium.²

De provincie Zuid-Holland sluit daarbij aan en heeft de landgoederenzone als te beschermen 'kroonjuweel' benoemd. Bovendien heeft de provincie een cultuurhistorische hoofdstructuur opgesteld, waar Voorschoten onderdeel van

¹ Kadernota Cultureel Erfgoed 2013-2017, 13.

² De andere twee speerpunten zijn herbestemming en regeldruk verminderen door verruiming van het bouwvergunningsvrije bouwen in, aan en bij monumenten.

uitmaakt en waarvan de gemeente de kwaliteiten in stand dient te houden. Hier vallen niet alleen het gebied van het kroonjuweel onder, maar ook de zogenaamde biotopen van de buiten dit gebied gelegen buitenplaatsen en de door de provincie benoemde molenplaatsen.

De provincie ziet als opgave voor het ruimtelijk beleid van de gemeente om vanuit een integraal perspectief:

- te bevorderen dat cultuurhistorisch waardevolle structuren, complexen, ensembles en elementen behouden blijven;
- te bevorderen dat de cultuurhistorie kan worden beleefd en bijdraagt aan de recreatief-toeristische kwaliteit van het landelijk gebied.

De gemeente zelf heeft met het opstellen van de algemene Structuurvisie 2005-2020 (vastgesteld in 2007) een visie uitgewerkt voor de lange termijn. De kernzin van de visie is 'lommerijk dorp aan de Vliet', waarin zowel het belang van de Vliet wordt benadrukt als het groene karakter.

De kernthema's zijn dan ook:

- het versterken van de historische koppeling van het centrumgebied met de Vliet, waardoor aansluiting gevonden wordt bij de recreatieve potentie van de Vliet en de Vlietlanden;
- het handhaven en versterken van de bestaande parken en landgoederen als groene oases in en rondom het dorp;
- het handhaven en versterken van het groene karakter van ons dorp door lanen als groene aders de verbindende schakels te laten vormen tussen de landgoederen.

Daarnaast zijn zowel in de algemene Structuurvisie als in de structuurvisie voor het centrum getiteld 'Centrum Voorschoten 2020, kwaliteit voorop', beleidskaders geschetst voor de omgang met de kwaliteiten en (cultuur)waarden van het dorpscentrum.

Termijn

Het beleidsinstrument 'structuurvisie' heeft als doel om een lange termijnplanning te formuleren en zo voor een lange periode de hoofdlijnen in beleid vast te leggen. Omdat de visie de basis vormt voor ruimtelijke plannen, zoals het bestemmingsplan, dient het in termijn overstijgend te zijn aan deze plannen. Gelet op de doorlooptijd van andere visies van 15 jaar, wordt de Structuurvisie Cultuurhistorie eveneens vastgesteld voor de periode van 15 jaar, namelijk van 2013 tot 2028.

Aanpak

De analyse van de geschiedenis van Voorschoten is vertaald naar hoofdthema's en kernkwaliteiten. Vervolgens is op basis hiervan een hoofdstructuur vastgelegd en structuurondersteunende structuren en elementen benoemd. Dit vormt de basis voor de verdere uitwerking op een gedetailleerder planniveau, zoals het (paraplu-) bestemmingsplan en het beschermen van individuele objecten en ensembles via het instrument van de Erfgoedverordening Voorschoten 2010, maar ook voor andere ruimtelijke beleidstukken.

Beleidslijnen voor kernkwaliteiten

Voor elk van de acht kernkwaliteiten zijn globale beleidslijnen opgesteld, die als leidraad bij verdere ontwikkelingen en ruimtelijke plannen dienen. Ze dienen een vertaling te krijgen in beleidsregels om zo de spelregels voor ontwikkeling in, bij en aan cultuurhistorisch waardevolle structuren, gebieden en objecten nader te concretiseren.

Raadpleging

De Structuurvisie Cultuurhistorie is opgesteld in nauwe samenspraak met het Lokaal Erfgoed Platform (LEP). Daarnaast zijn betrokken nevendisciplines en beleidsvelden

geraadpleegd. De Concept Structuurvisie met de daarin omschreven kernkwaliteiten is vrijgegeven voor de inspraak van 14 december 2012 tot en met 7 maart 2013. In deze periode is ook een informatiebijeenkomst gehouden.

Uitvoering

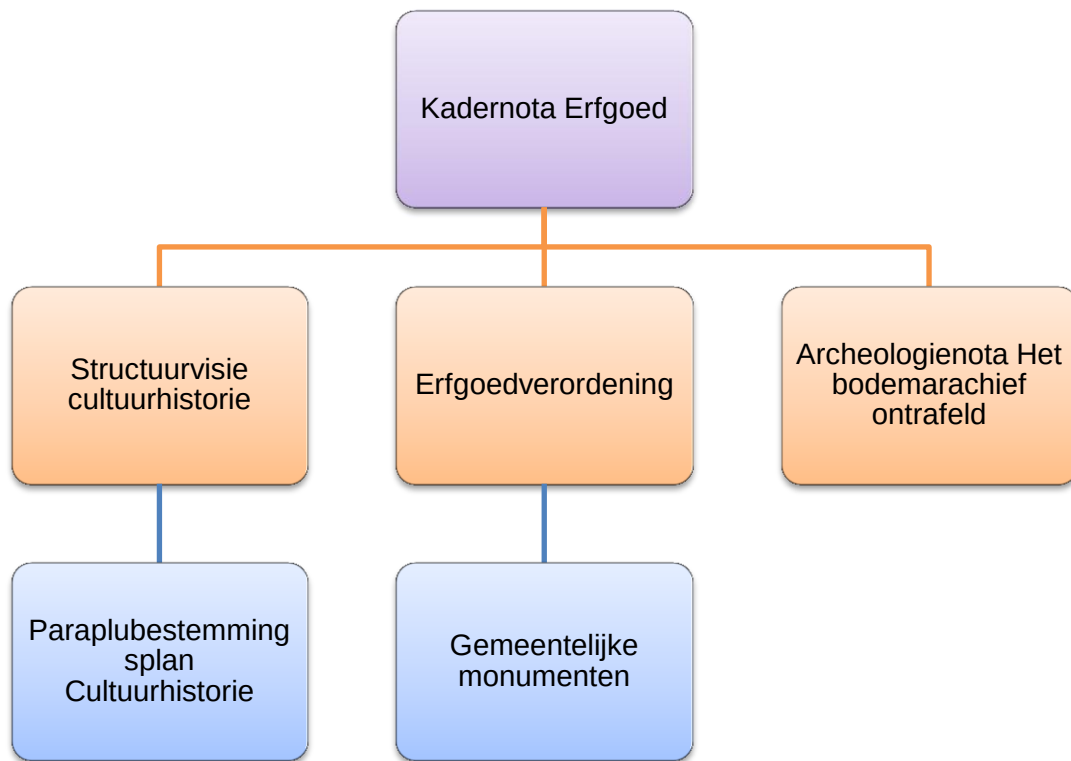
De belangrijkste vervolgstap na het vaststellen van de Structuurvisie Cultuurhistorie is het opstellen van een paraplubestemmingsplan voor het facet cultuurhistorie. Hierin dienen de hoofdstructuren verfijnd te worden naar behalve de structuurdragende ook de structuurondersteunende elementen en zullen cultuurhistorisch waardevolle panden benoemd worden. Er zullen planregels voor de verschillende deelaspecten opgesteld worden, die bij omgevingsvergunningen leidend zijn voor de omgang met de cultuurhistorisch waardevolle elementen en structuren. De gangbare instrumenten hiervoor zijn dubbelbestemmingen waarde / cultuurhistorie met bijbehorende planregels.

Met het opstellen van het paraplubestemmingsplan zal in het najaar 2013 aangevangen worden, waarbij allereerst ter voorbereiding een startnotitie worden opgesteld; het ontwerp Paraplubestemmingsplan Cultuurhistorie zal in de loop van 2014 gereed zijn.

Daarnaast zijn er verschillende projecten die een relatie hebben met de uitgangspunten van de Structuurvisie Cultuurhistorie, zoals het project 'De Vliet als blauwe ruggengraat'. Ook zal de Structuurvisie zijn doorwerking krijgen in andere beleidsvisies en beleidsvelden, zoals het groen beleid, maar ook de herziening van de welstandsnota.

Cultureel Erfgoed als kans

Het rekening houden met cultuurhistorie wordt al snel als een hindermacht gezien die vooral veel regels en vertraging in planprocessen met zich meebrengt. De angst voor een dorp als een museum lijkt reëel. Echter: behalve het algemene belang dat met het behoud van cultuurhistorische waarden gediend is, schept cultuurhistorie ook kansen. Het erfgoed biedt een enorme inspiratiebron om ontwikkelingen te verankeren op en in de plaats waar ze gerealiseerd worden. Zo kunnen toevoegingen eigentijds zijn en toch een brug slaan naar hun omgeving en de geschiedenis daarvan. De identiteit van Voorschoten speelt op deze wijze een aanzienlijke rol bij ontwikkelingen. Het behouden van kwaliteiten die hun oorsprong in het verleden hebben, kan zo bijdragen aan de ruimtelijke en architectonische kwaliteit en eigenheid in het heden en in de toekomst. Iedereen wil immers weten waar hij woont en niet in een eenheidsdorp wonen dat uitwisselbaar is met iedere andere woonplek. Het behouden en respecteren van cultureel erfgoed biedt daarvoor een garantie voor succes.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	Inleiding	8
Hoofdstuk 2	Kernkwaliteiten	18
	2.1. Geschiedenis	18
	2.2. Cultuurhistorische hoofdstructuur	34
	2.3. Kernkwaliteiten en beleidslijnen	42
Hoofdstuk 3	Uitvoering	46

Bijlagen

Beeldmateriaal bestaande uit:

Deel 1: Historische kaarten

Deel 2: Beleidskaarten

Ter Wadding, aquarel, ca. 1788 vervaardigd door Jacob Timmermans, Regionaal Archief Leiden.

Hoofdstuk 1 INLEIDING

De ruimtelijke kwaliteit en samenhang van Voorschoten zijn het resultaat van tientallen eeuwen van ontwikkeling. Al vanaf de eerste bewoning door de mens, sinds het Late Neolithicum (3500-2500 jaar voor Christus), heeft zij invloed gehad op de ontwikkeling en inrichting van het landschap. Eerst op eenvoudige wijze door het cultiveren van hoger gelegen delen voor landbouw, later door structurele waterbeheersing om het land op grotere schaal bruikbaar te maken voor bewoning en bewerking. Deze eeuwen van ontginnen en ontwikkelen van het landschap hebben hun sporen nagelaten in de vorm van verkavelingsstructuren, vaarsloten, wegenpatronen en verschillende vormen van type bebouwing op specifieke plekken. Al deze elementen en structuren verwijzen naar een voor Voorschoten specifieke ontwikkelingsgeschiedenis.

De (on-)zichtbare sporen die door het gebruik en de gewoonten van de mensen zijn ontstaan, heten samengevat Cultuurhistorie. Alle ontwikkelingen binnen een gebied zijn los van elkaar te beschouwen, maar daarmee wordt geen recht gedaan aan de ruimtelijke en functionele samenhang van een gebied en de ruimtelijke en historische relatie van de afzonderlijke ontwikkelingen. Door het in kaart brengen van de cultuurhistorische hoofdstructuur en het benoemen van de kernkwaliteiten wordt de meerwaarde van de samenhang in ruimtelijke zin voor de kwaliteit en identiteit van de gemeente duidelijk.

Cultuurhistorie is een verzamelbegrip voor verschillende sporen van het menselijk handelen door de eeuwen heen, zowel bovengronds als ondergronds, oftewel de beschavingsgeschiedenis. Dat handelen is een doorgaans doelgerichte menselijke actie op een bepaald moment in de tijd, en heeft een duidelijke relatie met de geografische kenmerken van een gebied en de tijdsgeest. De ene handeling roept een nieuwe op en zo ontstaat een continu omvangrijker wordend 'cultuurhistorisch verhaal' van een gebied. Cultureel erfgoed omvat voorwerpen in musea, archeologische vondsten, archieven, monumenten en landschappen (materieel erfgoed), en ook de daaraan verbonden gebruiken, verhalen en gewoonten (immaterieel cultureel erfgoed).

Announce van de paardenmarkt uit 1815 door de toenmalige burgemeester, Johan Petrus Pompe van Meerdervoort. De paardenmarkt is een voorbeeld van immaterieel erfgoed.

De beschrijving van de cultuurhistorie geeft een beeld van wat Voorschoten heeft doorgemaakt door de eeuwen heen. Het vertelt over de mensen die er hebben gewoond en wat zij hebben gedaan om te (over-)leven in dit gebied. Het geeft een gebied zijn identiteit. Over het algemeen kan gezegd worden dat identiteit ook kwaliteit met zich meebrengt. Kwaliteit draagt bij aan de leefbaarheid voor bewoners en gebruikers van de gemeente Voorschoten. Door deze aspecten in de (gebouwde) omgeving wordt Voorschoten ervaren als een 'thuis'.

Niet iedereen zal zich bewust zijn dat zijn welzijn in hoge mate bepaald wordt door de cultuurhistorie. Dat cultuurhistorische waarden bijdragen aan een interessant woon- en werkklimaat wordt echter steeds vaker door onderzoeken aangetoond. Niet alleen de beleevingswaarde van een cultuurhistorisch rijke omgeving wordt gewaardeerd, steeds meer wordt aangetoond dat benutting van cultuurhistorie ook een economische component heeft. Bedrijven willen zich identificeren met een bijzondere omgeving, recreanten en toeristen trekken naar cultuurhistorisch waardevolle gebieden en ook de waarde van vastgoed stijgt als gevolg van benutting van cultuurhistorie.³ Deze studies geven des te meer reden om onderzoek te doen naar cultuurhistorie en vervolgens zorgvuldig met de cultuurhistorie van de omgeving om te gaan. Het is daarin van belang om te zoeken naar een goede balans tussen behoud en ontwikkeling.

³ Witteveen + Bos, *Economische waardering cultuurhistorie*, 2004 en diverse casestudies daarna waaronder economische waarde van buitenplaatsen in 2012. T. Bade & G. Smid, *Eigen haard is goud waard*. M. Linssen e.a., *Een cultuurhistorisch argument. Essaybundel*. Projectbureau Belvedere, Utrecht, 2009.

Gemeenten zijn wettelijk verplicht om een structuurvisie op te stellen. De Wro omschrijft in artikel 2.1.2. wat dit inhoudt: een structuurvisie is een visie op hoofdlijnen en bevat hoofdzaken van het te voeren ruimtelijke beleid. Het is een strategisch instrument waarin de gemeente haar visie vastlegt en vooraf aan burgers duidelijk maakt wat de beleidskaders zijn. De visie is bedoeld voor lange termijnplanning. Naast een structuurvisie op hoofdlijnen, kan een structuurvisie zich ook toespitsen op een deelaspect (een facet), zoals bijvoorbeeld cultuurhistorie. De visie op hoofdlijnen vormt de basis voor andere ruimtelijke plannen, zoals het bestemmingsplan. De visie wordt vastgesteld door de raad en hoewel de vorm vrij is, is het verplicht om een uitvoeringsparagraaf op te nemen, zodat duidelijk is hoe en met welke middelen de visie gerealiseerd gaat worden. Omdat er conform het Bro 1.3.1. geen rechtsbescherming geldt (het is niet mogelijk om bezwaar en beroep aan te tekenen tegen de visie), is het belangrijk bij het opstellen burgers en maatschappelijke organisaties goed te betrekken.

In deze Structuurvisie Cultuurhistorie wordt aangegeven welke waarden in de stedenbouwkundige ruimte en het cultuurlandschap beschouwd kunnen worden als kenmerkende cultuurhistorische waarden. Tevens biedt het een visie op de wijze waarop met de waarden omgegaan kan worden.

Aanleiding

Voorschoten heeft met het vaststellen van de Nota Erfgoed Agenda 2010-2015 en de Kadernota Erfgoed 2013-2017 vastgelegd dat haar cultuurhistorische kwaliteiten van wezenlijk belang zijn voor de ruimtelijke en sociale identiteit en de herkenbaarheid van de gemeente Voorschoten. Het doel van het erfgoed beleid is om op een zorgvuldige en afgewogen wijze het cultuurhistorisch erfgoed in goede staat door te geven aan volgende generaties, zodat ook zij daar voor hun toekomst op kunnen voortbouwen en het kunnen blijven zien, beleven en ervaren.

Ruimtelijk beleid is een belangrijk instrument voor de instandhouding van het erfgoed. Daarom is het van belang dat cultuurhistorie een onlosmakelijk onderdeel van het ruimtelijk beleid wordt. In de Kadernota Erfgoed is daarom een actiepoint opgenomen om een Structuurvisie Cultuurhistorie op te stellen als een belangrijke stap op weg naar een volwaardig beleid ten aanzien van het verankeren van cultuurhistorie in ruimtelijke ordening. Ook de vervolgstap, namelijk het uitwerken van de visie in een paraplubestemmingsplan voor het aspect cultuurhistorie, die voorafgegaan zal worden door een startnotitie, is als actiepoint vastgelegd in de Kadernota Erfgoed.

Doel

Een Structuurvisie Cultuurhistorie geeft richting aan de gewenste ruimtelijke inrichting van een gebied waardoor voor een ieder in algemene zin duidelijk is of bepaalde initiatieven daarbinnen passen. De hoofdlijnen van de voorgenomen ontwikkeling van die aspecten worden beschreven, evenals de wijze waarop de raad denkt die voorgenomen ontwikkeling te kunnen verwezenlijken (uitvoeringsparagraaf).

De Structuurvisie Cultuurhistorie beschrijft in hoofdlijnen de historische ontwikkeling van Voorschoten en legt historisch-ruimtelijke verbanden. Er wordt een totaalbeeld neergelegd dat de samenhang tussen de verschillende onderdelen in de

geschiedenis benoemt en waardeert. Juist de samenhang tussen de verschillende cultuurhistorische waarden en het achterliggende verhaal bepaalt de ruimtelijke kwaliteit en de identiteit van Voorschoten. De Structuurvisie Cultuurhistorie vormt hiermee de cultuurhistorische hoofdstructuur van Voorschoten.

De samenhang die in de Structuurvisie Cultuurhistorie getoond wordt, is een doelmatig communicatiemiddel richting inwoners, ontwikkelaars en andere belanghebbenden. De gemeente Voorschoten legt met het vaststellen van de Structuurvisie Cultuurhistorie vast wat de belangrijkste cultuurhistorische aspecten in ruimtelijke zin in de gemeente zijn en hoe zij deze in de toekomst wil benutten. De structuurvisie schept vooraf duidelijkheid voor inwoners en ontwikkelaars over de visie van de gemeente op cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening.

Beleidsuitgangspunten⁴

Beleid rijksoverheid

Wro en Bro

Uitgangspunt voor de visie is te voldoen aan beleidsregels van de rijksoverheid, in het bijzonder de Wet op de Ruimtelijke Ordening (Wro). Het begrip 'goede ruimtelijke ordening' speelt hierin de hoofdrol. De definitie van 'goede ruimtelijke ordening' (zie memorie van toelichting Wro) luidt: 'het leiding geven bij de ruimtelijke ontwikkeling van een gebied teneinde het ontstaan van een voor de gemeenschap zo gunstig mogelijk geheel te bevorderen'. Volgens jurisprudentie (Raad van State 19 januari 2011) houdt het in: 'dat de gemeenteraad een veel omvattende belangenafweging dient te maken die moet resulteren in het leggen van bestemmingen en met het oog op die bestemmingen vast stellen van regels omtrent het gebruik, met inbegrip van mogelijkheden voor bebouwing, van de in het plan begrepen gronden'.

Het begrip goede ruimtelijke ordening is een breed begrip, waarin volgens jurisprudentie uit 2007 niet alleen ruimtelijk gerelateerde aspecten van architectuur maar ook welstandsaspecten zoals details, kleur, materiaalgebruik etc. ruimtelijk relevant kunnen zijn, als ze geacht worden in hoge mate bij te dragen aan de kwaliteit, namelijk aan het 'voor de gemeenschap zo gunstig mogelijk geheel'. Een goede onderbouwing daarvan is uiteraard een voorwaarde; in beschermde stads- en dorpsgezichten zijn de waarden dusdanig op rijksniveau vastgelegd, dat dit een bewezen basis vormt voor het inbrengen van detaillering, kleur- en materiaalgebruik in de ruimtelijke ordeningsinstrumenten.' (Uitspraak RvS 26 september 2007, nr. 200701448/1.)

De Structuurvisie voor het deelaspect Cultuurhistorie legt de basis voor het voldoen aan de wettelijke eis om in bestemmingsplannen invulling te geven aan het Bro artikel 3.1.6. lid 2a, dat sinds 1 januari 2012 als volgt geformuleerd is: "(...)...een beschrijving van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezig of te verwachten monumenten rekening is gehouden." In de Structuurvisie wordt op hoofdlijnen aangegeven welke cultuurhistorische waarden er zijn en hoe daarmee omgegaan dient te worden; in het bestemmingsplan wordt dit op meer detailniveau uitgewerkt. Onderdeel hiervan is de bescherming van individuele objecten of ensembles via het bestemmingsplan in de

⁴ Zie voor een volledig overzicht van alle relevante beleidskaders de Kadernota Erfgoed 2013-2017.

vorm van dubbelbestemming waarde / cultuurhistorie en daaraan verbonden planregels.

Beschermde stads- en dorpsgezichten

Eén van de meest invloedrijke rijksoverheidsbesluiten voor het behouden van de lokale ruimtelijke en architectonische kwaliteit en bescherming van het culturele erfgoed is het beschermen van gebieden, de zogenaamde stads- en dorpsgezichten. De bescherming door het Rijk verplicht de gemeente een conserverend bestemmingsplan op te stellen waarin de culturele erfgoedwaarden gewaarborgd worden.⁵ In de gemeente Voorschoten liggen twee beschermde dorpsgezichten, namelijk de dorpskern (1967) en een groot deel van het buitengebied, als onderdeel van de 'landgoederenzone Wassenaar, Voorschoten en Leidschendam-Voorburg' (2007).

Beleid provinciale overheid

Structuurvisie Zuid-Holland

Behalve het volgen van rijksbeleid dient te worden voldaan aan beleidsregels van de provinciale overheid, in het bijzonder de Structuurvisie Zuid-Holland 'Visie op Zuid-Holland' (2010, herziening 2013). In deze Structuurvisie wordt de Landgoederenzone Wassenaar / Voorschoten / Leidschendam benoemd als kroonjuweel. Kroonjuwelen zijn gebieden of elementen met een zeer gave, kwetsbare cultuurhistorische samenhang, die door hun unieke karakter bepalend zijn voor de identiteit van een plek en bestempeld zijn als 'identiteitsdragers'. Voor deze kroonjuwelen is de bescherming gericht op behoud van de uitzonderlijke kwaliteit. Ruimtelijke ontwikkelingen die strijdig zijn met het cultuurhistorisch belang zijn in principe niet mogelijk. Deze provinciale beleidslijn is voor het gemeentelijke beleid binnen het beschermde dorpsgezicht 'landgoederenzone' bindend.

De Structuurvisie van Zuid-Holland 'Visie op Zuid-Holland' stelt het volgende over cultuurhistorie:

1. Behouden van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur

De provincie bezit een groot aantal cultuurhistorische en archeologische waarden, die beschreven zijn in de Cultuurhistorische Hoofdstructuur. Bij het provinciaal belang 'behoud van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur' horen de ambities:

- topgebieden cultureel erfgoed beschermen;
- kroonjuwelen cultureel erfgoed beschermen;
- archeologische waarden beschermen;
- molenbiotopen beschermen;
- landgoed- en kasteelbiotopen en landgoederenzones beschermen.

2. Cultuurhistorie is een van de dragers van ruimtelijke kwaliteit.

De opgave voor het ruimtelijk beleid is om vanuit een integraal perspectief:

- te bevorderen dat cultuurhistorisch waardevolle structuren, complexen, ensembles en elementen behouden blijven;
- te bevorderen dat de cultuurhistorie kan worden beleefd en bijdraagt aan de recreatief-toeristische kwaliteit van het landelijk gebied.

Binnen de provincie ligt hierbij het accent op die gebieden en structuren waar cultuurhistorische waarden in hoge mate voorkomen. Dit betreft de zogeheten topgebieden en kroonjuwelen cultureel erfgoed.

Kroonjuwelen cultureel erfgoed zijn op de kwaliteitskaart opgenomen als 'identiteitsdragers'. Deels binnen, maar gedeeltelijk ook buiten de topgebieden

⁵ Monumentenwet 1988, art. 35, 36.

bevinden zich waarden of structuren die specifieke bescherming behoeven. Dit betreft archeologische waarden, landgoederen, molenbiotopen en de waterlinies.

Beleidslijn provincie Zuid-Holland voor kroonjuweel Landgoederenzone Wassenaar / Voorschoten / Leidschendam

Beknopte omschrijving

Dit ensemble herbergt een aantal landgoederen, de Veenzijdse en Duivenvoordse Polder en de groene uitlopers de stad in: het Haagsche Bos/ Malieveld en Clingendael. De Veenzijdse Polder is de strandvlakte tussen de oude strandwal waarop Voorburg, Leidschendam en Voorschoten zijn gebouwd en de jongere strandwal die van Den Haag via Wassenaar richting Leiden loopt. Het veenachtige gebied werd in de Middeleeuwen in cultuur gebracht. De Veenzijdse Polder is grotendeels in gebruik als weiland, met uitlopers van het bosrijke terrein van een aantal buitenplaatsen.

Beleidslijn

De richtlijn 'behoud van uitzonderlijke kwaliteit' betekent voor dit ensemble het:

- behouden en versterken van de samenhang tussen alle onderdelen: de landgoederen met parkaanleg, de zichtlijnen tussen en langs de landgoederen, de open plekken ertussen (weilanden);*
- zichtbaar houden van de (economische, ruimtelijke) relatie tussen de landgoederen en de open weilanden;*
- in stand houden van het contrast tussen het besloten, boomrijke karakter van de strandwallen en de open veenweidepolders op de strandvlakten;*
- bewaren van de openheid in de Veenzijdse Polder door de polder vrij te houden van bebouwing;*
- behouden en versterken van de oostwest oriëntatie van het strandwallen- en strandvlaktenlandschap, dat versterkt wordt door de loop van de wateringen en het wegenpatroon;*
- bewaren van de zichtrelaties tussen en vanuit de landgoederen;*
- herkenbaar houden van de markante ligging van boerderijen op de overgang van de droge strandwal en de vochtige strandvlakten, precies tussen de Veenwatering en de Rijksstraatweg.*

Verordening Ruimte van de provincie Zuid-Holland: Landgoed- en molenbiotopen

De verordening Ruimte van de provincie uit 2010 bevat beleidsregels voor gemeenten die zij dienen te volgen bij het opstellen en actualiseren van hun bestemmingsplannen.

Het begrip landgoedbiotoop is als onderdeel van de verordening Ruimte van de provincie vastgesteld. De landgoedbiotoop sluit aan bij het begrip molenbiotoop, dat al veel langer onderdeel uitmaakt van de provinciale verordening Ruimte. De molenbiotoop is bedoeld om molens te laten functioneren met een goede windvang; dit geldt in Voorschoten voor molen De Knip. De buitenplaatsbiotoop heeft als doel de hoofdropzet van een buitenplaats waarbaar en beleefbaar te houden. Dit houdt in

dat zichtassen, infrastructuur en structuur van de buitenplaats gevrijwaard moeten blijven van storende elementen. De instandhouding van de buitenplaats richt zich daardoor zowel binnen als buiten de directe begrenzing van de buitenplaats. De historisch-ruimtelijke en visuele kwaliteit van de buitenplaats is gebaat bij het herkenbaar houden van de ruimtelijke samenhang. Zes Voorschotense landgoederen/buitenplaatsen zijn opgenomen in de Verordening Ruimte, namelijk: Berbice, Beresteyn, Bijdorp, Duivenvoorde, Ter Wadding en Ter Horst. De verordening verplicht de gemeente rekening te houden met de doelen die de provincie met deze maatregel wil bereiken en is derhalve verplicht de regelgeving verder te uit te werken in haar beleid, waaronder in bestemmingsplannen.

Beleidsvisie Cultureel Erfgoed 2013-2016: Erfenis, erfgoed en erfgoed

In het nieuwe provinciale erfgoedbeleid voor de periode 2013 – 2016 zet de provincie zich in om met andere partijen de handen in een te slaan teneinde het erfgoed te beschermen, te ontwikkelen en te benutten. Centraal in haar beleid staan de zogenaamde zeven Erfgoedlijnen. Dit is een geografische structuur (kust, trekvaart, oude duinenrij, eiland, etc.), die meerdere monumentale stippen met één gemeenschappelijk historisch verhaal verbindt tot één streep of lijn op de kaart. Het zijn ensembles van erfgoed, landschap en water, die kwaliteit verschaffen aan de ruimte en beschikken over groot recreatief en toeristisch potentieel. Voorschoten ligt binnen de erfgoedlijnen Limes, de Landgoederenzone en de Trekvaart.

Intergemeentelijk beleid

Binnen het Pact van Duivenvoorde zijn voor het Belvederegebied Den Haag-Wassenaar, Duin Horst & Weide genoemd, gezamenlijke beleidsregels en uitvoeringsprogramma's opgesteld, waarmee bij het opstellen van de Structuurvisie Cultuurhistorie rekening mee dient te worden gehouden. Er is een visie en een Landschapsontwikkelingsplan opgesteld met vijf doelstellingen, namelijk

- behoud en versterking van openheid en landelijke identiteit
- versterken gebruiksmogelijkheden van het landschap
- versterken bereikbaarheid van de steden
- ontwikkelen van robuuste ecologische verbinding Duinpolder
- het versterken van de bekendheid van het gebied.

Beleid gemeente Voorschoten

Structuurvisie Voorschoten 2005-2020 (2007)

Dit is een Structuurvisie op grond van de Wet ruimtelijke ordening waarin de visie en koers voor de lange termijn is uitgezet voor de ontwikkeling van Voorschoten. Deze is onder meer vertaald in een 'structuurbeeld' en een beleidskaart 'groene hoofdstructuur'. De kernzin in deze visie is 'lommerijk dorp aan de Vliet'. De kernthema's die een directe relatie met cultuurhistorie hebben, zijn:

- het versterken van de historische koppeling van het centrumgebied met de Vliet, waardoor aansluiting gevonden wordt bij de recreatieve potentie van de Vliet en de Vlietlanden;
- het handhaven en versterken van de bestaande parken en landgoederen als groene oases in en rondom het dorp;
- het handhaven en versterken van het groene karakter van ons dorp door lanen als groene aders de verbindende schakels laten vormen tussen de landgoederen.

DRAGERS UIT DE STRUCTUURVISIE VOORSCHOTEN 2005-2020

Gekoppeld aan de filosofie van het groene dorp aan de Vliet, wordt de koppeling gelegd naar de ruimtelijke en functionele structuurdragers, te weten:

- landgoederen, parken (oud en nieuw) gelegen op de strandwal, binnen en buiten de huidige bebouwde kom van Voorschoten; als ecologische hoekstenen en voorzien van recreatieve waarden;
- lommerrijke lanen, die deze landgoederen aan elkaar koppelen en tegelijkertijd de dorpse bebouwing compartimenteren; juist het samensmelten van losgelegen percelen met een groenbestemming tot het gewenste lommerrijke karakter voorzien van onder meer een lanenstelsel zal hiervoor zorg gaan dragen;
- het open karakter van de Papenwegse Polder;
- het verankeren van het centrumgebied met de Vliet; immers vanuit het huidige centrumgebied is het dorp Voorschoten gegroeid, zoals wij dat nu kennen. Dit gebied werd in vroeger tijden per boot ontsloten en bevoorraad vanaf de Vliet. In de huidige tijd is deze vaarweg bij uitstek een recreatieve ader, die gekoppeld kan worden aan de recreatieve kwaliteiten van ons dorp.

Filosofie en (ruimtelijke) dragers komen direct voort uit de ontstaansgeschiedenis, die weer sterk zijn geënt op de geomorfologische situatie en de wijze waarop vroegere bewoners onze huidige omgeving hebben ontgonnen en hebben ontwikkeld.

BELEIDSLIJN OP GEBIED VAN ARCHITECTUUR UIT DE STRUCTUURVISIE VOORSCHOTEN 2005-2020

Het in standhouden en versterken van het lommerrijke karakter van ons dorp Voorschoten houdt ook in, dat de horizon van het bebouwde deel van Voorschoten zich dient te voegen binnen de landschappelijke kwaliteiten en mogelijkheden. Meer concreet houdt dit in, dat een bouwhoogte van 12 tot 15 meter globaal genomen als maximaal kan worden aangehouden. Het centrumgebied, met zijn historisch gedeelte met geringe bouwvolumes van veelal 1 of 2 bouwlagen, vraagt van zelfsprekend om een zeer zorgvuldige inpassing, waarbij het zoeken van aansluiting op die historische gegroeide bebouwingsmaat een belangrijk vertrekpunt zal blijven vormen.

Structuurvisie Centrum Voorschoten 2020 Kwaliteit voorop

De structuurvisie voor het Centrum van Voorschoten uit 2010 beschrijft de geschiedenis van het centrum op hoofdlijnen en geeft aan dat er een cultuurhistorische waardenkaart opgesteld dient te worden, waarbij de archeologische, historische, bouwkundige en geografische waarden in kaart gebracht worden.

Dit zou voor het gehele grondgebied van de gemeente dienen te gebeuren, waarbij per deelgebied wordt beschreven:

1. De identiteit met karakteristieken en dragers;
2. Een voorstel voor een beleidsstrategie met onder meer een verwijzing naar streek- en bestemmingsplannen;
3. Beleidskansen met: inrichting en inpassing, herstel en visualisatie en beheer en gebruik;
4. Onderhoud Restauratie / Renovatie van objecten en Planbeoordeling.

Daarnaast wordt aangegeven dat de beschrijving van het Beschermd Dorpsgezicht uitgebreid dient te worden.

De Structuurvisie Cultuurhistorie voorziet voor een deel in de voornemens die in de Structuurvisie voor het centrum worden verwoord: punt 1 en 2 zijn hiermee gerealiseerd. Punten 3 en 4 behoeven nog aandacht.

Archeologie

In eind 2008/ begin 2009 heeft Voorschoten, vanuit de samenwerking binnen het Pact van Duivenvoorde met de gemeente Wassenaar en de gemeente Leidschendam-Voorburg de nota Het Bodemarchief ontrafeld vastgesteld met daarbij een archeologische verwachtingskaart. In het kader van de thematische structuurvisie cultuurhistorie is daarom geen verder onderzoek gedaan naar de archeologische verwachting. Uitgegaan wordt van deze bestaande archeologische beleids- en verwachtingenkaart. Deze kaart is blijvend in ontwikkeling als gevolg van de groeiende kennis over het ondergronds erfgoed. Nieuwe onderzoeken geven steeds meer inzicht in het bodemarchief. De regelgeving en achtergronden omtrent archeologie zijn terug te vinden in de nota 'Het bodemarchief ontrafeld'. In 2014 krijgt de evaluatie van de nota zijn beslag.

Termijn

Het beleidsinstrument 'structuurvisie' heeft als doel om een lange termijnplanning te formuleren en zo voor een lange periode de hoofdlijnen in beleid vast te leggen. Omdat de visie de basis vormt voor ruimtelijke plannen, zoals het bestemmingsplan, dient het in termijn overstijgend te zijn aan deze plannen. Gezien het feit dat bestemmingsplannen (in de toekomst omgevingsplannen genoemd) 10 jaar geldig zijn, en de algemene Structuurvisie van Voorschoten (vastgesteld in 2007) een looptijd heeft van 15 jaar (2005-2020), wordt de Structuurvisie Cultuurhistorie eveneens vastgesteld voor de periode van 15 jaar, namelijk van 2013 tot 2028.

Aanpak

De inwoners van Voorschoten zijn sterk betrokken geweest bij het opstellen van de Structuurvisie Cultuurhistorie. Binnen het proces is het van belang dat eigenaren kunnen bijdragen aan de informatie over het gebied/wijk waarin zij wonen of over hun eigen woning. Dit kan feitelijke informatie zijn, maar ook verhalen over het verleden voor zover deze relevant zijn voor de cultuurhistorische waarde van een object of gebied. Dit leidt tot meer identificatie van de bewoners met en draagvlak voor de cultuurhistorische waarden van Voorschoten.

Tijdens een algemene informatiebijeenkomst in januari 2013 is voor alle geïnteresseerde inwoners van Voorschoten de cultuurhistorische hoofdstructuur toegelicht. Door middel van beelden is het Verhaal van Voorschoten in beeld gebracht. De systematiek en structuur van het beleid en de gevolgen in het algemeen zijn aan de orde geweest.

Vanaf de start van de ontwikkeling van de Structuurvisie Cultuurhistorie is het Lokaal Erfgoed Platform (LEP) nauw betrokken geweest bij de inventarisatie en benoeming van de cultuurhistorische hoofdstructuur, het benoemen van de belangrijkste thema's en het formuleren van de kernkwaliteiten. Het LEP bestaat uit maatschappelijk betrokken leden en leden met een achtergrond in het lokale erfgoed, zoals bestuurders van buitenplaatsen en (bestuurs-)leden van de *Vereniging tot behoud van oud, groen en leefbaar Voorschoten*. Zij hebben lokale kennis, een groot netwerk en een achterban die het erfgoed van Voorschoten een warm hart toedraagt. Zij leveren informatie, maar vervullen ook een belangrijke rol in het uitdragen van de cultuurhistorische waarden binnen Voorschoten, zodat het LEP bijdraagt aan het creëren van draagvlak voor het beleid.

De concept-Structuurvisie Cultuurhistorie is digitaal (via ruimtelijkeplannen.nl) en via gedrukte media gepubliceerd en er is gelegenheid geboden om een zienswijze in te dienen. De reacties zijn verwerkt in de reactienota en in deze definitieve versie van de visie.

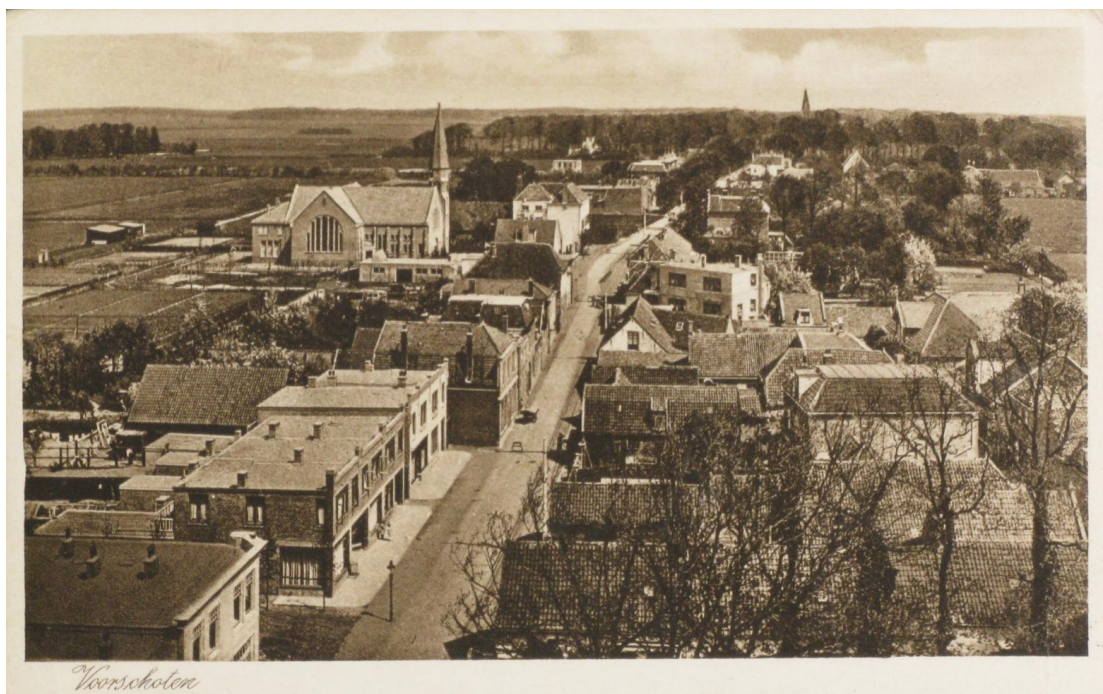
2. Kernkwaliteiten

In samenwerking met het LEP is een aantal cultuurhistorische hoofdthema's benoemd, die specifiek zijn voor de cultuurhistorische ontwikkeling van Voorschoten. Deze thema's, die opgenomen zijn in de Kadernota Erfgoed, geven een kenmerkend beeld van de gemeente en vertellen met elkaar het verhaal van haar ontwikkeling. Ieder afzonderlijk thema vertegenwoordigt een deelaspect van de historie. Soms verwijst het thema naar een korte periode met blijvende gevolgen. Soms verwijst het naar een eeuwenlange ontwikkeling. Deze thema's zijn vertaald naar acht kernkwaliteiten, waarvoor in deze structuurvisie beleidslijnen zijn opgesteld. De thema's en de kwaliteiten vormen de basis voor de verdere uitwerking op een gedetailleerder planniveau, zoals voor het (paraplu-)bestemmingsplan en het beschermen van individuele objecten en ensembles via het instrument van de Erfgoedverordening 2010 gemeente Voorschoten, maar ook voor beleidsplannen op het gebied van groen, de welstandsnota, beeldkwaliteitsplannen, en visies zoals de Vlietvisie.

In dit hoofdstuk wordt eerst een beeld geschetst van de geschiedenis van Voorschoten aan de hand van de acht kernkwaliteiten. Daarna wordt op basis van de analyse van de geschiedenis en wat daarvan nog fysiek en duidelijk herkenbaar resteert, een opsomming met kaartbeelden gegeven van de cultuurhistorische hoofdstructuur van de gemeente. Ook worden de structuurondersteunende elementen opgesomd. Vervolgens worden in paragraaf 2.3. de beleidslijnen uitgezet voor de acht kernkwaliteiten.

2.1. Geschiedenis

De volgende geschiedschrijving is niet uitputtend, maar een schets op hoofdlijnen en bevat voor de benoemde kernkwaliteiten relevante informatie.

Luchtfoto van de dorpskern met op de achtergrond links de Gereformeerde Kerk Het Kruispunt (Schoolstraat 2) uit 1924, foto ca. 1924, uit de collectie van Museum Voorschoten.

Kernkwaliteit 1: Infrastructuur

Historische structuur van noord-zuid lopende landwegen en een enkele oost-west verbinding, gecombineerd met een fijnmazig stelsel aan waterwegen tussen de Vliet en de weteringen in het westen van de gemeente.

Wegen

De bodem en het landschap van Voorschoten maakt onderdeel uit van het Hollandse kustgebied. Dit gebied bestaat uit evenwijdig aan elkaar gelegen strandwallen (oude en jonge duinen) met daartussen lager gelegen strandvlakten waarop zich veen ontwikkelde. Dit landschap heeft zich grofweg gevormd tot het jaar 1000 na Christus. Het grondgebied van Voorschoten bestaat uit een lange, smalle strandwal in het westen en oosten geflankeerd door veenstroken. Aan de oostzijde wordt het gebied begrensd door de Vliet en aan de westzijde door de Schenk of de Scheidwetering (op veel kaarten aangeduid als Molensloot). Aan de noordzijde grenst Voorschoten aan Leiden met de Korte Vliet als begrenzing en aan de zuidzijde grenst Voorschoten aan Veur (nu onderdeel van: gemeente Leidschendam-Voorburg). Over de hoger gelegen strandwal (nog steeds zichtbaar in het aflopen van de zijwegen vanaf de Leidse- en Veurseweg) liep de oude Hollandse Heerweg (nu: Leidseweg/Voorstraat/Veurseweg). De strandwal was een droge plek in het moerassige veengebied. De Heerweg liep vanaf Leiden naar Weteringen. Het dorp Voorschoten ontwikkelde zich op een breder gedeelte van de strandwal vanaf de 8ste eeuw langs deze weg, nadat er een aan de heilige Laurentius gewijde houten kerk was gesticht. Rond de dorpskerk ontwikkelde zich het dorp. Kenmerkend voor de ontwikkeling van het dorpscentrum is dat de oude Heerweg zich splitste in Voor- (huidige Voorstraat) en een Achterweg (huidige Schoolstraat). In 1288 kreeg de ambachtsheer toestemming van Graaf Floris V om een jaar- of vrijmarkt te houden. In de Late Middeleeuwen kreeg de jaarmarkt vooral de functie van paardenmarkt. De Voorstraat deed dienst als brink en marktplaats. Op verschillende historische kaarten (vanaf de 17de eeuw) is deze structuur met een voor- en achterstraat goed zichtbaar, waarbij de Schoolstraat onderdeel uitmaakte van de doorgaande route en de Voorstraat oostelijk langs de dorpskerk liep. Na de WOII werd een kleine randweg aan de westzijde van het dorp aangelegd, toen de verkeerdrukke rond het dorp steeds verder toenam, de huidige Koningin Julianalaan. De Voorschotenseweg richting Leiden is ook een eveneens een relatief recente verbinding uit de 20ste eeuw. Het oorspronkelijke tracé van de Heerweg liep vanaf Berbice en de St. Nicolaasbrug, langs de Korte Vliet, richting Ter Wadding en de Oude Rijn, naar Leiden.

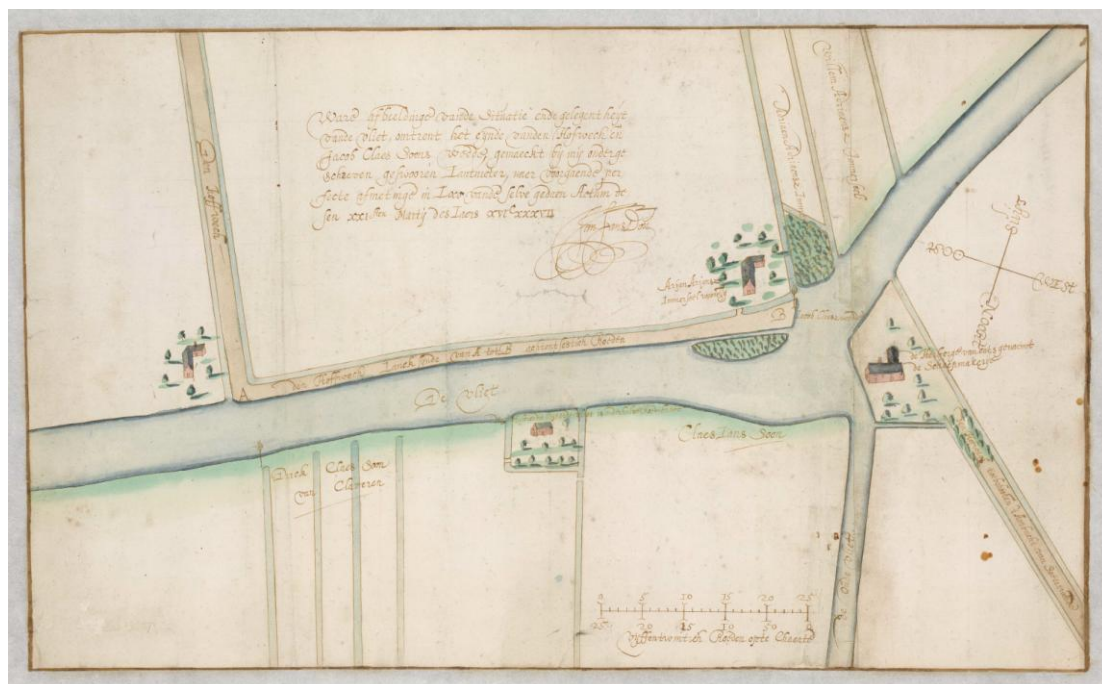
Sint Nicolaasbrug bij de Leidseweg te Voorschoten met links op de brug een scharensleep, prentbriefkaart, 1903. Regionaal Archief Leiden, inv.nr. PV87906A.1.

In 1664 kreeg Allaert Poelaert van de dijkgraaf van Rijnland vergunning om de bestaande vaarsloot vanaf de Vliet door te trekken naar zijn grond ten westen van de Heerweg (nu Leidseweg). Het doortrekken van de vaarsloot naar de bouwlocatie betekende dat de Heerweg moest worden doorgraven en dat Poelaert een brug moest laten aanleggen: de Sint Nicolaasbrug, genoemd naar de Sint Nicolaaskapel, die daar aan de weg stond. Vlak voor de Tweede Wereldoorlog is de brug bij een herinrichting van de Leidseweg afgebroken.

Haaks op de Heerweg bevinden zich diverse oost-west georiënteerde verbindingswegen, die als hoger gelegen wegen op dijklichamen door het lagere veen liepen. Veel van deze wegen hebben hun oorsprong al in de Middeleeuwen en mogelijk al ver daarvoor. Het gaat daarbij om de Papelaan (Papeweg), die via de Lange Kerkdam/Langstraat de kerkdorpen Voorschoten en Wassenaar met elkaar verbond. Daarnaast was de Horstlaan een belangrijke verbindingsweg met de evenwijdig aan de Heerweg gelegen Rijksstraatweg in Wassenaar (huidige N44). In oostelijke richting liep vanaf de Leidseweg de Hoflaan (=Hofweg) richting Zoeterwoude. Er bevond zich hier een doorwaadbare plaats in de Vliet, die in de 17^e eeuw vervangen is door een veerpont. Bij het water ontwikkelde zich vanuit een scheepsmakerij een uitspanning, die nu bekend staat als Allemansgeest. Een tweede oostelijke verbinding van de Heerweg (Veurseweg) naar de Vliet was de Kniplaan, die de kade vormde tussen de Knip- en de Starrenburgerpolder en vanaf het midden van de 15de eeuw via een brug de verbindingroute naar Stompwijk vormde. De andere west-oostgerichte kade, die de scheidingskade van de Oranjepolder en de Noordhoflandsche polder vormde, is de Klopperskade.

Eveneens veelal oost-west-georiënteerd zijn de oprijlanen naar de boerderijen en buitenplaatsen, die in een aantal gevallen een openbaar karakter hebben gekregen (Elstlaan, Essenlaan, Woelwijklaan, Laantje van Wissen, Rosenburgerlaan). Deze meestal door sloten geflankeerde wegen werden bij de boerderijen vaak beplant met

geriefhout (Essenlaan, Elstlaan), terwijl bij de buitenplaatsen sprake was van eikenlanen (Horstlaan, Laan van Duivenvoorde). Ook deze secundaire infrastructuur maakt deel uit van de historische structuur van de gemeente.

Kaart vervaardigd door Jan Jansz Dou met rechtsboven 'de herberg van outs genaemt de Scheepmakerij', 1637, Hoogheemraadschap van Rijnland, inv.nr. A-0549. De boerderij Allemansgeest (Hoflaen 55) ligt op een kruising van een aantal historische vaar- en landwegen en werd in de 17de eeuw de 'Herberge van outs genamet de scheepsmakerij genoemd'. Hier bevond zich een aftakking van de Vliet (de korte of oude Vliet) en een veer om via de Hoflaen, een zeer oude verbindingsweg, van Voorschoten naar Zoeterwoude te gaan. In de 17de eeuw kreeg de uitspanning de toepasselijke naam 'Rust Wat'. Dat veranderde toen het in 1753 als boerderij met de bijbehorende landerijen onderdeel werd van de buitenplaats Allemansgeest. Nadat in 1822 de buitenplaats de huidige naam Berbice kreeg, behield de boerderij haar naam Allemansgeest; ook nadat het vanaf het begin van de 20ste eeuw weer een horecafunctie kreeg.

Waterwegen

De waterstructuur maakt eveneens een wezenlijk onderdeel van de totale infrastructuur van het dorp. Van oudsher lagen er in het veenlandschap tussen de strandwallen her en der natuurlijke waterlopen die het water uit het moerassige veen afvoerde. Deze waterlopen bestaan nog steeds: De Schenk- of Scheisloot (ook als Molensloot aangeduid) aan de westzijde van het dorp met ten oosten daarvan de Dobbewatering en de Voorwatering. Deze afwateringen lagen op de laagste punten in het landschap en liepen van noordoost naar zuidwest richting de Oude Rijn. Ze worden met elkaar verbonden door de Oranjewatering (tussen Dobbe- en Voorwatering).

Molens speelden een belangrijke rol in de afwatering van het gebied; de meeste zijn inmiddels verdwenen of vervangen door een gemaal. Er zijn nog oude molenplaatsen in het terrein zichtbaar, zoals de plaats van de Starrenburgermolen, die in 1707 werd gebouwd en tot het begin van de 20ste eeuw dienst deed. Ook de

plaats van de molen van de Hoflandse en de Papenwegsche polder, die eveneens begin 20ste eeuw afgebroken zijn, zijn nog als molenplaats herkenbaar.

De Vliet, in oorsprong een waterloop, is in de Middeleeuwen vergraven als verbinding tussen de Schie en de Vliet.

Aanvankelijk zal de Vliet in vooral hebben gefunctioneerd als een afwateringssysteem voor omliggende polderlandschappen en pas in de tweede plaats als infrastructuur. Deze laatste functie werd versterkt toen De Vliet in 1638 werd vergraven als trekvaart tussen Leiden en Delft. De vervoersfunctie kreeg een impuls toen in 1893 de Vliet als onderdeel van het Rijn-Schiekanaal is gekanaliseerd. De Vliet heeft een aftakking richting de Oude Rijn, de Korte, Waddinger- of Trekvliet geheten, die tot 1918 de gemeentegrens met Zoeterwoude vormde. Ook deze waterweg is gekanaliseerd (1960); delen van de oude watergang zijn nog aanwezig. Tot aan het midden van de 19de eeuw was het vervoer over water belangrijker dan wegtransport. Waterwegen, sloten en kanalen werden gebruikt voor personen, vee- en goederenvervoer. De Vliet was de belangrijkste hoofdstructuur voor alle vormen van vervoer.

Pas met de opkomst van tramlijnen, spoorlijn en uiteindelijk de automobiel werd het vervoer over water beperkt. Er waren nauwelijks tot geen verharde wegen. Tot ver in de jaren 1920 waren alleen de Veurseweg/Leidseweg en de Papelaan/Papeweg bestraat. Op deze wegen werd tol geheven.

Daarnaast waren de verbindingssloten, die vanaf de Vliet tot diep het landschap insteken, belangrijk voor de infrastructuur om de buitenplaatsen en boerderijen te bereiken. Veel buitenplaatsen en kastelen hadden een eigen opvaart vanaf de Vliet. De vaarten staken diep het land in langs de grens van de percelen, waardoor de schuiten beladen met huisraad en voorraad dicht bij het herenhuis konden komen. Juist de aanwezigheid van een vaarweg, de Vliet, was een belangrijk aspect van de groei van buitenplaatsen in Voorschoten. Door het vergraven van de Vliet tot Trekvaart in 1638 werden de buitenhuizen beter bereikbaar vanuit Leiden, Delft en Den Haag. Behouden opvaarten van buitenplaatsen zijn onder meer te vinden bij Bijdorp, Duivenvoorde, Roucoop, Haagwijk en Stadwijk. Water speelde ook een belangrijke rol in de aanleg van de buitenplaatsen. De kastelen, zoals Rosenberg, Duivenvoorde en Roucoop kende oorspronkelijk een omgrachting; dat geldt overigens ook voor de oudsteboerderijen (Leidseweg 516, Veurseweg 215). Waterpartijen, zoals die op Berbice en Beresteijn bewaard zijn gebleven, maar ook (restanten van) waterpartijen van verdwenen buitenplaatsen, zoals Vredenhoef en Rosenberg, zijn kenmerkende buitenplaats-elementen die ook nu nog een rol spelen in de waterstructuur van Voorschoten.

Daarnaast spelen de waterwegen een belangrijke rol in het (agrarische) beheer van het landschap (zie 'polderlandschap').

De infrastructuur is door de eeuwen heen in ruimtelijke en functionele zin veranderd. De wegen zijn bestraat, geasfalteerd, verbreed en gemoderniseerd. De waterwegen zijn soms verbreed, gekanaliseerd, of soms juist geheel of gedeeltelijk gedempt. De vervoersfunctie van waterwegen is grotendeels vervallen. Alleen de Vliet en het Korte Vlietkanaal hebben nog een duidelijke vervoersfunctie voor goederenvervoer en recreanten. Van meeste dwarsverbindingen zoals de Hofweg en de Kniplaan is de gebruikswaarde afgenomen of geheel verdwenen, terwijl deze wegen ooit een belangrijke verbinding vormden in het regionale verkeersnet.

De historische infrastructuur vormt echter nog steeds een herkenbare verwijzing naar de historische ontwikkeling van het gebied en herinnert aan ruimtelijke en functionele samenhang met omliggende gemeenten.

De Vliet ter hoogte van buitenplaats Roucoop, schilderij op doek vervaardigd in 1642 door kunstschilder Jan van Goyen, collectie RCE.

Kernkwaliteit 2 Polderlandschap

Karakteristiek geometrisch ingericht polderlandschap met sloten, weteringen en agrarische kleine elementen als bruggen, hekken en schuurtjes.

In de vroege middeleeuwen begonnen boeren het natte moerassige land bruikbaar te maken als akkerland door middel van het graven van afwateringssloten. Deze, van oost naar west lopende sloten, leidde tot wateroverlast op andere plekken. Aan het einde van de 13de eeuw ontstonden hierdoor de waterschappen, die door de graaf van Holland werden benoemd. De scheiding tussen de verschillende waterschappen werd geregeld door de landscheidingen of binnenlandse scheidingen.

Kenmerkend voor de strandvlakte tussen Wassenaar en Voorschoten is een strokenverkaveling, waarbij smalle stroken land door haaks op de natuurlijke weteringen gelegen sloten werd gescheiden.

De afwatering in de polders werd in eerste instantie door middel van slootjes, schotten en dammen geregeld. Naarmate het land verder inklonk, werd het noodzakelijk kades op te werpen en bemaling door middel van eenvoudige molens te realiseren (paardenmolens en radmolens). De eerste windwatermolens verschenen in deze regio in de 15de eeuw.

In de 13de en 14de eeuw floreerde vooral de akkerbouw in deze gebieden. Door inklinking van de bodem door het afwateren, veranderden de vruchtbare akkers in zeer natte gronden, die alleen nog geschikt waren voor veeteelt. Het land kwam veel lager te liggen dan oorspronkelijk. Dit is goed herkenbaar aan de verdiepte ligging van het landschap op enkele locaties aan de westzijde van de Vliet. De Vliet zelf ligt nog op de oorspronkelijke hoogte van het landschap.

Door de coördinatie van de waterbeheersing is het huidige, kenmerkende polderlandschap ontstaan met de verschillende waterniveaus (boezemwater, polderwater, e.d.), de verhoogde dijken, kades en de verkavelingssloten. Kaarten tonen aan dat de structuur van het polderlandschap rondom Voorschoten nog grotendeels onveranderd is.

Kernkwaliteit 3 Agrarisch landschap

Karakteristieke boerderij-enclaves zowel binnen als buiten het historisch centrum met hun kenmerkende erfinrichting en erfbepanting.

Voorschoten is van oorsprong een plattelandsdorp met een grote agrarische sector. In de kern en aan de rand ervan bestond de meeste bebouwing uit boerderijen. Rondom de dorpskern lagen landerijen waar vee op werd geweid. De geleidelijke ontwikkeling van het kerkdorp Voorschoten vond in eerste instantie in de directe nabijheid van de dorpskerk plaats. Daarnaast verrezen verspreid in het landschap, op de overgang van de strandwal en de strandvlakte boerderijen.

Door de bouw van uitbreidingswijken is een aanzienlijk deel van het karakteristieke agrarische landschap verdwenen. Bovendien is een groot aantal boerderijen gesloopt. Kenmerkend is dat relatief veel oude boerderijen (die een kern hebben die soms tot de 16de of 17de eeuw teruggaat) bewaard zijn gebleven. Ze zijn het streekgebonden Rijnlandse, L-vormige en langhuistype. Wezenlijk onderdeel van het boerderij-ensemble zijn de groene, landschappelijke elementen, zoals windsingels, oprijlanen met geriefhout, boomgaarden, kades, koebochten⁶ en de rode elementen zoals vee- en wagenschuren, boenhokken en hooibergen. Vanwege de rijke geschiedenis en de herkenbaarheid van de ruimtelijk functionele en historische samenhang zijn de agrarische ensembles wezenlijk onderdelen van het kenmerkende agrarische landschap.

Boerderij Bouwlust aan de Leidseweg 555, gebouwd in 1875. De bijgebouwen en ophaalbrug over de Voorwatering behoren ook tot het beschermde agrarische ensemble.

Kernkwaliteit 4 Een lommerrijk buitenplaatsenlandschap

Binnen de bebouwde kom:

Lommerrijke, parkachtige groengebieden met landhuizen in verbijzonderde architectuur en bijgebouwen die ondersteunend aan het ensemble zijn.

Buiten de bebouwde kom:

Afwisseling van weilanden en groene bosjes, solitair geplaatste bomen en hakhoutbossen rondom een lommerrijk, parkachtig groengebied met een architectonisch verbijzonderd landhuis met bijgebouwen.

⁶ Koebocht: bosje op de hoek van een weiland bij het erf, waar koeien werden gemolken.

Op de strandwallen tussen Haarlem en Vlaardingen ontstonden vanaf de 13de eeuw versterkte huizen en kastelen. Aan het einde van de Middeleeuwen (15de eeuw) verloren deze uit dikke bakstenen muren opgetrokken panden hun weerbare karakter door de komst van het buskruit. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) ontstond een bloeiend handelsklimaat waarin stedelijke burgers grote rijkdom verwierven. Ze bekleedden hoge maatschappelijke functies en kochten, om het adellijke voorbeeld te volgen, de oude kastelen en heerlijkheden op. De kastelen werden verbouwd tot voor de tijd aantrekkelijke buitenverblijven, waaruit zich de buitenplaatsen ontwikkelden. Vanaf de 17de eeuw nam dit verschijnsel onder invloed van de bloeiende economie toe en kochten steeds meer hooggeplaatste burgers, zoals burgemeesters en notabelen maar ook rijke kooplieden, gronden om een buitenplaats te stichten. Soms werden de buitenplaatsen geheel nieuw gebouwd. Andere burgers kochten een boerderij of hofstede en gebruikten de opkamer als buitenverblijf, dan wel verbouwden ze deze tot een volwaardige buitenplaats. In eerste instantie hadden de gronden rondom de huizen met name een functionele inrichting ter ondersteuning van de inkomsten en het onderhoud van het buiten. Naarmate de welvaart groeide, investeerden welgestelden in toenemende mate in hun buitenplaats en groeide de aandacht voor de tuincultuur. De tuinen werden volgens de laatste mode aangelegd met een formele aanleg in de 17de en begin 18de eeuw, om vervolgens vanaf het einde van de 18de eeuw langzaam aan zich te ontwikkelen tot landschappelijk aangelegde parken. Buitenplaatsen bleven tot begin in de 19de eeuw echte zomerverblijven. Dat betekende dat het platteland in de herfst begon leeg te trekken, omdat de burgers dan weer naar de steden trokken. In de vroege zomer was er een omgekeerde beweging te zien. Tijdens de Napoleontische tijd kwam de instandhouding van buitenplaatsen onder druk te staan. Veel buitenplaatsen werden zelfs afgebroken. Aan de andere kant komen er ook weer buitenplaatsen bij, zoals Klein Langenhorst, Klein Roucoop en Klein Stadwijk. In de bloeitijd van de buitenplaatsen lagen er ongeveer twintig buitenplaatsen in Voorschoten.

Kenmerkend voor Voorschoten is dat er relatief veel (restanten en de daarbij behorende structuren) van kastelen en buitenplaatsen te vinden zijn, waarvan de oudste, Duivenvoorde, teruggaat tot in de 13de eeuw. Ze zijn gelegen aan weerszijden van de Heerweg. Ze vormen belangrijke groene longen in de stedelijke structuur van de regio. In Voorschoten zijn nog steeds enkele waardevolle buitenplaatsen aanwezig, die een waardevol cultuurhistorisch relict zijn, zoals Berbice, Duivenvoorde, Ter Wadding, Bijdorp, Ter Horst en Beresteijn. Van sommige (Rosenburgh, Haagwijk, Klein Stadwijk, Vredenhoef, Adegeest) is het huis verdwenen, maar resteert de parkstructuur of delen daarvan.

Het huis Adegeest (voorzijde), P.J. Lutgers, litho, ca 1855. Particuliere collectie.

Kernkwaliteit 5 Groene buffers in de vorm van weilanden, parken en plantsoenen

Voorschoten is een 'lommerijk dorp aan de Vliet'. Het vele groen dankt de gemeente in hoge mate aan de agrarische- en buitenplaatsgeschiedenis van het dorp. De buitenplaatsen Berbice (5 ha.), Berensteijn, Bijdorp, Ter Horst (onderdeel van De Horsten), Ter Wadding (3 ha.) en Duivenvoorde (267 ha.) hebben aanzienlijke parkbossen. Sommige voormalige buitenplaatsen zijn ingericht als of maken onderdeel uit van openbaar groen, zoals het Park Adegeest, dat aangelegd is met gebruikmakend van de parkstructuur van de buitenplaats Adegeest. Ook de groene zone ten zuiden van de St.-Laurentiuskerk is een residu van een buitenplaats, namelijk Stadwijk en Hofvliet. Van de buitenplaats Klein Langenhorst resten nog twee platanen en een groenstrook. Ook Rosenburgh met zijn omgrachting is een duidelijk herkenbaar, groen voormalig buitenplaats-gebied.

Behalve het Park Adegeest kent Voorschoten het Burgemeester Berkhoutpark (oorspronkelijk Wilhelminapark), dat in 1936 is aangelegd als werkverschaffingspark. Daarnaast zijn er geen grote parken. Wel zijn er veel groenstroken, in de vorm van plantsoenen, deels aangelegd langs watergangen, zoals aan de Mozartlaan, Koningin Emmalaan en de Bernhardlaan en langs de Vliet. Het Oranjeplein bestaat eveneens uit een plantsoen.

Ook de laanbeplanting met geriefhout en geriefhoutbosjes draagt bij aan het groene karakter van de gemeente, zoals langs de Elstlaan, Essenlaan, Woelwijklaan, Rosenburgherlaan en het Laantje van Wissen. Een bijzondere plaats worden ingenomen door de monumentale lindenbomen van de Voorstraat. Specifieke groenstructuren zijn hakhout- of houtgeriefbosjes of pestbosjes, zoals aan de Nieuwe weg ter hoogte van huisnummer 5.

Het 19de-eeuwse landschapspark van Vredenhoef, vervaardigd door W.L. Andrea in 1837. Regionaal archief Leiden.

Kernkwaliteiten 6, 7 en 8: ensembles

Bij het thema ensembles gaat het zowel om de visuele als de functionele ensembles.

a. De visuele ensembles zijn een afspiegeling van de ontwikkeling van Voorschoten en de sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen die het dorp heeft meegemaakt.

Afhankelijk van de periode is een wijk pands- of wijksgewijs ontwikkeld. Dit levert een kenmerkend ontwikkelingsbeeld op. Enkele van de straten en wijken dragen een intrinsieke historische waarde in zich als gevolg van de cultuurhistorische achtergrond bij de ontwikkeling. Hierbij valt te denken aan de waarde van de architect of de doelgroep voor wie de wijk gebouwd werd. Deze wijken hebben architectuurhistorische, historisch stedenbouwkundige en sociaal-maatschappelijke waarde.

b. De functionele ensembles zijn gebaseerd op de specifieke activiteiten die in Voorschoten hebben plaatsgevonden. De ensemblewaarde ligt in de koppeling van de locatie en de functie, zoals bijvoorbeeld de horecafunctie op een doorwaadbare plaats in de Vliet (Allemansgeest, De Knip). Deze samenhang geeft een goed beeld van de belangrijkste sociaal-maatschappelijke ontwikkelingsaspecten in de gemeente. Juist deze aspecten zijn belangrijke identiteitsdragers van de gemeente. De functionele ensembles hebben vaak als gevolg van eeuwenoude tradities, zeldzaamheid of vanwege hun uitzonderlijke functie een bijzondere architectuur- en cultuurhistorische waarde.

De functionele ensembles

Industrie, ambacht en bedrijvigheid

Binnen de dorpskern, maar ook daarbuiten bevond zich vanouds heer ambachtelijke bedrijvigheid, variërend van de bakker, tot de hoefsmid en de timmerman. Hiervan resteren nog enkele loodsen en winkels, zoals het pakhuis aan de Molenlaan 7. Ook de molenaar, die zijn molen aan de Vliet had, aan het einde van de Molensloot, vervulde een belangrijke spilfunctie in het dorp.

De industriële ontwikkeling vindt na het midden van de 19de eeuw plaats. Het meest kenmerkende voorbeeld hiervan is de Zilverfabriek, die vanwege zijn unieke karakter en betekenis voor de ontwikkeling van Voorschoten hierna afzonderlijk wordt beschreven.

Daarnaast hebben zich binnen de gemeentegrenzen van Voorschoten enkele bedrijven gevestigd met een grote of minder grote bekendheid. Ze zorg(d)en voor werkverschaffing voor grotere groepen inwoners en hebben directe gevolgen gehad voor de ontwikkeling van Voorschoten. Zo was de aardewerkfabriek Groeneveldt aan de Donklaan 80 uit 1927 het startpunt voor de groei van de Dobbewijk als woon- en werkgebied, waar in 1937 ook een meubelfabriek verrees.

Aan de Vliet bevonden zich scheepswerven, zoals bij de Hofweg ter hoogte van nummer 51 en de Kniplaan. Aan de Rouwcooplaan 1 werd in 1947 naar ontwerp van architect M. Stam een kunsthoornindustrie gevestigd.

Meubelmakerij De Globe, Donklaan 61 uit 1937. Foto: L. Driessen.

De Zilverfabriek

In 1858 opende de Koninklijke Nederlandsche Fabriek van Gouden en Zilveren Werken haar deuren in Voorschoten. Dit betekende, na de komst van de spoorweg (1843), de start van het industriële tijdperk voor Voorschoten. Bij de keuze van de locatie bleek het gezonde groene zeeklimaat dat Voorschoten had mee te spelen. Bovendien lag het nabij de potentiële clientèle in Den Haag en omgeving. Vanaf het begin in Voorschoten werden de sociale belangen van de werknemers goed behartigd door de zilversmid en kleinzoon van de oprichter van de fabriek J. M. van Kempen III (1814-1877). De zorg voor de arbeiders leidde tot de bouw van enkele woningbouwcomplexen, waarin ieder werknemersgezin een woning kreeg toegewezen: 'De inktpot', 'De vergulde armoe', het St. Nicolaaspark, 'De steene muur' en de woningen langs de Hofweg.

De Zilverfabriek zorgde niet alleen voor een belangrijk stuk werkgelegenheid, maar ook voor verschillende sociaal-maatschappelijke ontwikkelingen. Er werden fondsen opgericht ten algemeene nut van de werknemers, zoals een spaar- en voorschotfonds, een zieken- en begrafenisfonds. Ook aan ontspanning werd gedacht. De muziekvereniging Benvenuto is daar het directe gevolg van. Bovendien initieerden de Van Kempens het invoeren van de telefonie en telegrafie. In 1919 werd gefuseerd met de zilverfamilie Begeer. In 1985 viel uiteindelijk het doek voor de fabriek en volgde een herbestemming van het gebouw. De Zilverfabriek heeft een belangrijk stempel gedrukt op de ontwikkeling en groei van Voorschoten. In Voorschoten zijn diverse gebouwen en complexen die een directe historische band hebben met de Zilverfabriek en zo een tastbare herinnering vormen aan de fabriek en zijn betekenis voor Voorschoten.

De buitenplaats Berbice (rechts) met links de Zilverfabriek, luchtfoto 1924, collectie Aviodrome, inv.nr. 1337.

De bollen- en tuinderscultuur

Voorschoten was tot ver in de 20ste eeuw met name een agrarische gemeenschap met enkele aanvullende neringen in het dorpscentrum. Rond 1900 kwamen de eerste boeren en tuinders die over durfden te gaan op de bollenteelt. De techniek werd afgekeken in de Duin- en Bollenstreek ten noorden van Leiden. In eerste instantie startten de boeren met de bollenteelt als nevenactiviteit. De bollen werden opgeslagen op de zolders van boerenschuren.

De groeiende export van bollen naar andere regio's en landen gaf een impuls aan deze bedrijfstak. In begin 20ste eeuw kwamen er steeds meer boeren die overgingen op de gehele bollenteelt. Dit bracht een eigen typologie met zich mee: de bollenschuur. Uiteindelijk nam de bollencultuur een vlucht in Voorschoten.

Bollenboeren zoals Eggink, B. Hoogwerff en Kroon, De Bruijn e.d. hebben enkele bedrijfsgebouwen nagelaten, waaronder de bollenschuur op Veurseweg 265 (1925) en de houten droog- en stenen bergschuur achter Veurseweg 130. Naast de

bedrijfsgebouwen zijn ook de woonhuizen van deze speciale bedrijfstak van belang; ze zijn bijvoorbeeld te vinden op Veursestraatweg 22 en Veurseweg 81.

De bollen- en tuinderscultuur concentreerde zich vooral aan de zuid- en westzijde van Voorschoten bij de wijken Boschgeest en Adegeest. Gelijktijdig met de explosieve groei van Voorschoten vanaf de jaren 1950 is geleidelijk aan de bollencultuur verdwenen.

De tuinderscultuur met haar kassen heeft haar oorsprong kort voor 1900. De zandgrond bleek uitermate geschikt voor het telen van planten. De tuinders hadden hun plantenbedden in de volle grond en op het terrein was slecht een enkele kas. De kassen werden gestookt met kolen en hout en waren voorzien van een hoge schoorsteen, zoals aan de Veurseweg 187 en 235 en de Leidseweg bij 518. In de kassen werden de warmteminnende planten gezet om te overwinteren en ze werden gebruikt voor het uitzetten van jonge zaailingen. Naarmate de bedrijfstak groeide en de soorten gevarieerder werden, werd ook de bebouwing op het terrein uitgebreid. Op het terrein werden rijen grote kassen geplaatst voor het kweken van tropische plantensoorten. Deze kleinschalige tuinderscultuur heeft een kenmerkende rol gespeeld in de economische groei en de ontwikkeling van Voorschoten.

Kernkwaliteit 6

Rijke, eigentijdse architectuur langs de historische hoofdwegen

Langs de Veurseweg/Leidseweg zijn verschillende markante gebouwen en ensembles te vinden elk een herinnering vormen aan een belangrijk onderdeel van de ontwikkelingsgeschiedenis van Voorschoten. Vooral in het eerste kwart van de 20ste eeuw vond verdichting van de bebouwing plaats langs de hoofdwegen. Een bijzondere positie wordt ingenomen door het markante raadhuis met school uit 1925 en de Gereformeerde Kerk Het Kruispunt uit 1924 op Schoolstraat 2 en aan Leidseweg 98 gelegen r.-k. Laurentiuskerk uit 1866. Ook kent de weg opvallende woningbouw, zoals de villa Helvetia op Leidseweg 40 uit 1882 en herenhuizen aan de noordwestzijde van de weg, ter hoogte van de nummers 35 tot en met 53, alle daterend uit het begin van de 20ste eeuw. Langs het noordelijk deel van de Leidseweg heeft begin 20ste eeuw tussen de verspreid gelegen boerderijen verdichting plaats gevonden met onder meer de woningbouw, die verband hield met de Zilverfabriek (Leidseweg 50-66, De Vergulde Armoe, Leidseweg 195-203, bijgenaamd De Intkpot, Leidseweg 206 - 232, bijgenaamd St.-Nicolaaspark, en Leidseweg 522 -540, verzameld onder naam Steenen Muur).

Daarnaast wordt het aanzicht van de Veurseweg/Leidseweg in hoge mate bepaald door de aan de weg gelegen (voormalige) buitenplaatsen, te weten (van noord naar zuid) Ter Wadding, Berbice, Berensteijn, Bijdorp en Duivenvoorde. Opvallend is dat relatief veel buitenplaatsen een functie kregen als school of pensionaat (Stadwijk, Beresteijn en Bijdorp). Alleen op Bijdorp en Beresteijn zijn daar nog de restanten van zichtbaar. Op Bijdorp, dat zijn onderwijsfunctie te danken heeft aan het gebruik als klooster, hebben de schoolgebouwen een functie gekregen als verzorgingstehuis. Het 19de-eeuwse klooster, compleet met kapel en patronaatsgebouw, is tegenwoordig een tehuis voor bejaarde nonnen.

Langs de Papelaan bevinden zich met name woningen overwegend uit het eerste kwart van de 20ste eeuw, aan de even zijde ter hoogte van huisnummers 36 tot en met 56 en aan de onevenzijde nummers 51 tot en met 67. Daarnaast ontwikkelde zich gemengde functies wonen/werken zoals winkels, horeca en de fouragehandel op Papelaan 59.

St.-Nicolaaspark, prentbriefkaart, ca. 1905, collectie gemeentearchief Voorschoten. De huizen zijn de arbeidershuizen, die Van Kempen, eigenaar van de Zilverfabriek en van Berbice, rond 1885 voor zijn arbeiders liet bouwen. De huisjes staan bekend onder de naam Sint Nicolaaspark.

Kernkwaliteit 7 Kleinschalige bebouwing van maximaal 2 lagen (met een kap) langs de historische hoofdwegen en in het historisch centrum

Het dorpscentrum van Voorschoten heeft een vroeg Middeleeuwse kern en kenmerkt zich door haar kleinschalige karakter. De dorpsbebouwing heeft zich vanuit de kerk, die langs de Voorstraat is gelegen, ontwikkeld langs een langgerekt marktplein, waarbij aan de oostzijde enkele boerderijen lagen en aan de westzijde bedrijvigheid was, en ook gebouwen met een sociaal-culturele functie, zoals het Ambachts- en Baljuwhuis en het Wapen van Voorschoten. De bedrijfsgebouwen zoals koetshuizen, kwamen aan de westzijde uit op de Achterweg (Schoolstraat). Via de Achterweg vond aan- en afvoer van producten plaats, net als bij de Havenkade, die de gemeente in 1797 ten oosten van de kerk aanlegde. Via de Kerkvaart (na de bouw van de graanmolen in 1645 Molensloot geheten) was het dorp rechtstreeks verbonden met de Vliet.

Kerkvaart/Molensloot. Foto L. Driessen.

Dit heeft verschillende soorten sporen achtergelaten die ouder zijn dan de overwegend een- en tweelaags bebouwing die nu zichtbaar is in het oude centrum. De diversiteit en daarmee de afspiegeling van de groei in het centrum is eigen aan de multifunctionaliteit van de dorpskern. De pandsgewijze ontwikkeling van vrijwel gesloten gevelwanden met afwisselend diep- en dwarshuizen met stegen ertussen, zoals Tramstraat en Bakkersteeg is goed behouden gebleven. In de stegen is het hoogteverschil van de strandwal naar lager gelegen delen van de strandvlakte goed zichtbaar. De dorpskerk met de ommuurde begraafplaats vormt een historisch, stedenbouwkundig en sociaal-cultureel centraal punt van het centrum. Aan de westzijde wordt de begraafplaats afgesloten door uit het begin van de 20ste eeuw daterende diakoniewoningen.

Kerkezaathe-woningen nabij de dorpskerk. Foto: L. Driessen.

Kernkwaliteit 8 Uitbreidingswijken met een eigen herkenbare karakteristiek en tijdsbeeld buiten het historisch centrum

De eerste kleinschalige woningbouw voor arbeiders was verspreid over het dorp, waarvan Tolstraat 23-25 een voorbeeld is. Aan het begin van de 20ste eeuw nam de woningbouw voor sociale woningen en middenstandswoningen een vlucht. De eerste particuliere initiatieven voor sociale woningbouw werden aan de Hyacint- en

Tulpstraat gerealiseerd aan het begin van de 20ste eeuw. Daarnaast waren er de reeds genoemde initiatieven van Van Kempen en Begeer voor huisvesting van personeel. De eerste omvangrijke sociale woningbouw van Voorschoten betrof de woningen uit 1916 die rondom een vierkant plein, genaamd Burgemeester Vernèdepark, aangrenzend aan de Leidseweg werden gebouwd naar ontwerp van W. Verschoor. Deze architect was ook verantwoordelijk voor het ontwerp van het raadhuis, het politiebureau en een school met gymzaal. De woningen rond het Vernèdepark zijn met behoud van de stedenbouwkundige structuur omstreeks 1980 door nieuwbouw vervangen.

Een volgende belangrijke ontwikkeling betrof de woningbouw in de Bloemenbuurt uit de jaren 1920 tussen de Wijngaardenlaan en de Papelaan (Oranjekade 1 t/m 63 (oneven nummers), Narcisstraat 2 t/m 56 en 1 t/m 47, Van Kempenstraat 1 t/m 51 en 2 t/m 28, Hyacinthstraat 2 t/m 18 en 1 t/m 13, Bijdorpstraat 66, Willem de Zwijgerlaan 3 t/m 67 en 4 t/m 86, Burgemeester de Kempnaerstraat 4 t/m 38 en 1 t/m 33, Pauwenstraat 4 t/m 26 en 1 tot en met 11a). Het ontwerp van de woonwijk met rijtjes woningen van twee bouwlagen met kap was van het gerenommeerde architectenbureau van M.J. Granpré Molière, dat ook de tien diakoniehuisjes 'Kerkezaathe' lang de Schoolstraat ontwierp (Treubstraat 20, Schoolstraat 37 - 45, St. Willibrordusstraat 2 - 6). In de jaren 1930 volgde middenstandswoningen aan de Donkiaan en bebouwing aan de oostzijde van de Leidseweg. Veel plannen vonden geen uitvoer in verband met de crisisjaren. Zo werd het geplande vervolg op de Bloemenbuurt aan de noordzijde van de Wijngaardenlaan niet uitgevoerd – alleen het gedeelte rond het Oranjeplein werd aangelegd. De aanleg van het Burgemeester Berkhoutpark (toen nog Wilhelminapark) werd in 1936 uitgevoerd als een werkverschaffingsproject.

Uitbreidingswijken rond de Tweede Wereldoorlog, tijdens en na de Wederopbouwperiode (1940-1965)

Uit de inventarisatie van de 20ste-eeuwse architectuur blijkt dat net voor en net na de Tweede Wereldoorlog veel verschillende landelijk bekende architecten de mogelijkheid hadden om in Voorschoten een project te realiseren. Bekende namen die voorkomen zijn onder andere: W. Verschoor (sociale woningbouw uit 1916, raadhuis), Van Oerle, Schrama en Bos (Algemene Begraafplaats Rosenburgh, 1965), G. Rietveld (villa, Bachlaan 7, 1955), C.M. van Moorsel (villa's, Krimkade 8-18, 1965), H. Nefkens (r.-k. Moeder Gods-kerk, 1967, Baron Schimmelpenninck van der Oyelaaan 18), en R. de Vries (villa, Woelwijklaan 9, 1953).

Een van de meest opvallende naoorlogse woonwijken van Voorschoten is de KLM-wijk met woningen uit 1950-1952 voor marinepersoneel op Nassaukade 23 t/m 40 (even en oneven nummers), Prins Mauritslaan 32 t/m 50 en 27 t/m 47, Frederik Hendriklaan 30 t/m 50 (even nummers), Louise de Colignylaan 1 t/m 18 (even en oneven nummers) en KLM-personeel op Nassaukade 10 t/m 22 (even en oneven nummers), Prins Mauritslaan 2 t/m 28 (even nummers). Het stedenbouwkundig ontwerp van de wijk kwam van het bureau Verhagen, Kuijper, Gouwetor en De Ranitz; het architectonische ontwerp van M. Laurentius.

Laurentius ontwierp ook voor Nieuw Voordorpstraat (1940), Oranjewijk, Nassauwijk (1948, Wijngaardenlaan 6-12, Prins Bernhardlaan 2-28, Prinses Beatrixlaan 3 – 31, Koningin Wilhelminalaan 7-17 en 18-26) en Klein Langhorst (1950, Vredenhoeffstraat 2 t/m 50 (even nummers), Langenhorstlaan 1 t/m 49 en 2 t/m 50, Raadhuislaan 3 t/m 37 (oneven nummers), Bethlehemstraat 1 t/m 49 en 2 t/m 50, Vlietzicht 37 t/m 83 (oneven nummers), Tolstraat 10 t/m 38 (even nummers).

Een omvangrijk, visueel ensemble daterend uit de Wederopbouwperiode vormen de portiekflats van Vlietwijk II uit 1962 van het architectenbureau Groosman, Van Oerle

en Schrama (Jan Steenlaan e.o.) en de galerijflat Johan Willem Frisoflat op Johan Willem Frisolaan 1-13 / Prins Bernardlaan 39- 41 uit 1958.

Voorschoten wordt behalve door de genoemde uitbreidingswijken uit de Wederopbouwperiode, ook bepaald door de kleinschalige villawijken met bungalows, zoals langs de Swagermansweg en de Bachlaan.

Na de Wederopbouwperiode verzezen aan de Puccinidreef e.o. in 1968 portiekflats naar tekeningen van K. Landers. In hetzelfde jaar werden naar ontwerp van L. Roggeveen de galerijflats rond het Albardaplantsoen opgericht. In 1977 werd de wijk De Zeven Provinciën en Bestevaer e.o. ontwikkeld.

Johan Willem Frisoflat. Foto: L. Driessen

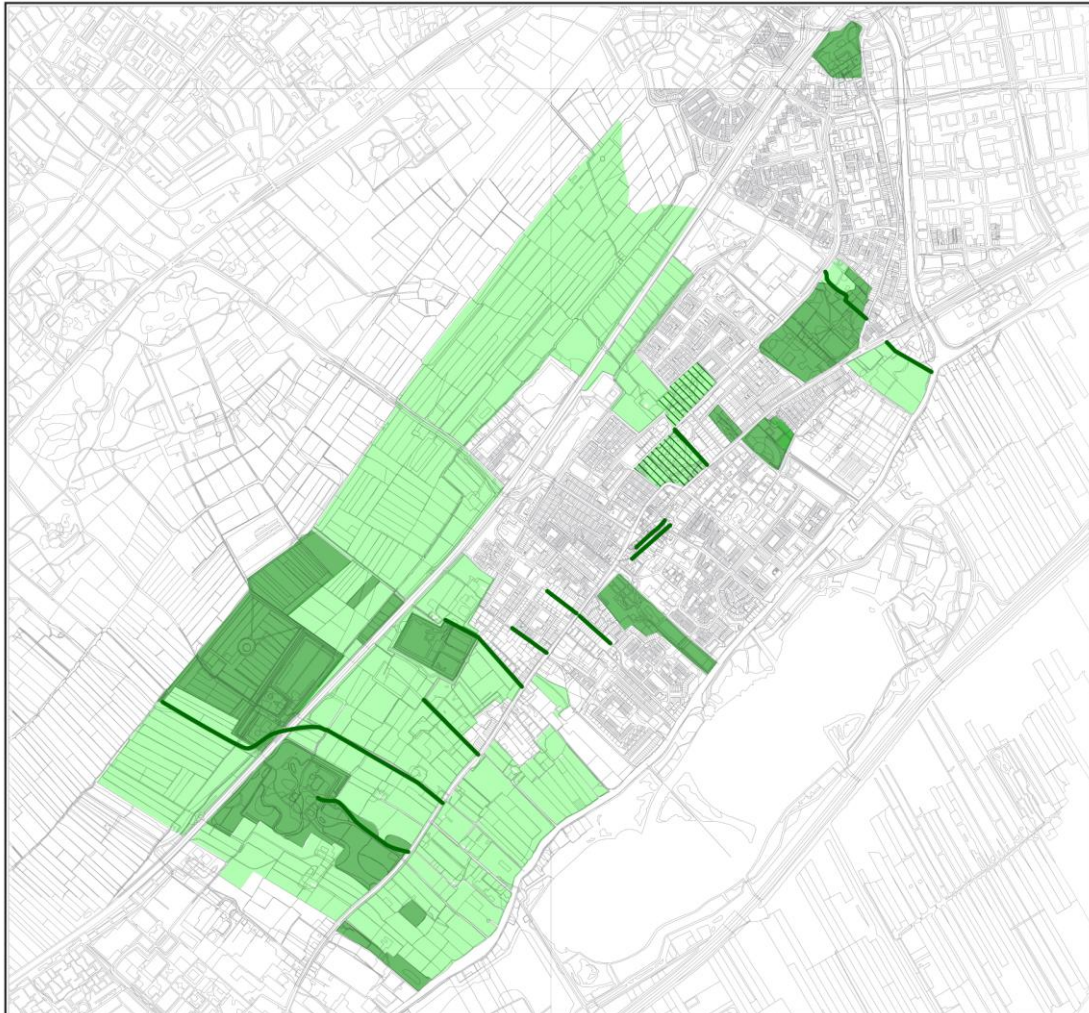
2.2. Cultuurhistorische hoofdstructuur

Naar aanleiding de bestudering van de (historische) kaartbeelden en de literatuur is de beschrijving van de geschiedenis opgesteld. Op basis hiervan heeft een analyse plaatsgevonden waarbij de cultuurhistorische hoofdstructuur benoemd kan worden. Het gaat hierbij om historische structuren die nu nog aanwezig zijn. Deze hoofdstructuren worden geborgd via het nog op te stellen Paraplubestemmingsplan Cultuurhistorie, waarbij ook structuurondersteunende en cultuurhistorisch waardevolle elementen en objecten een plaats krijgen.

Op de kaartbeelden wordt schematisch de cultuurhistorische hoofdstructuur, onderverdeeld in groen, blauw en rode structuren, weergegeven.

2.2.1. Cultuurhistorische hoofdstructuur groen⁷

Cultuurhistorische Hoofdstructuur groen

- Weiden/polders (open)
- Parken en parkbossen (voormalige) buitenplaatsen
- Lindelaan Voorstraat
- Parken en plantsoenen
- Lanen (voormalige) buitenplaatsen en boerderijen

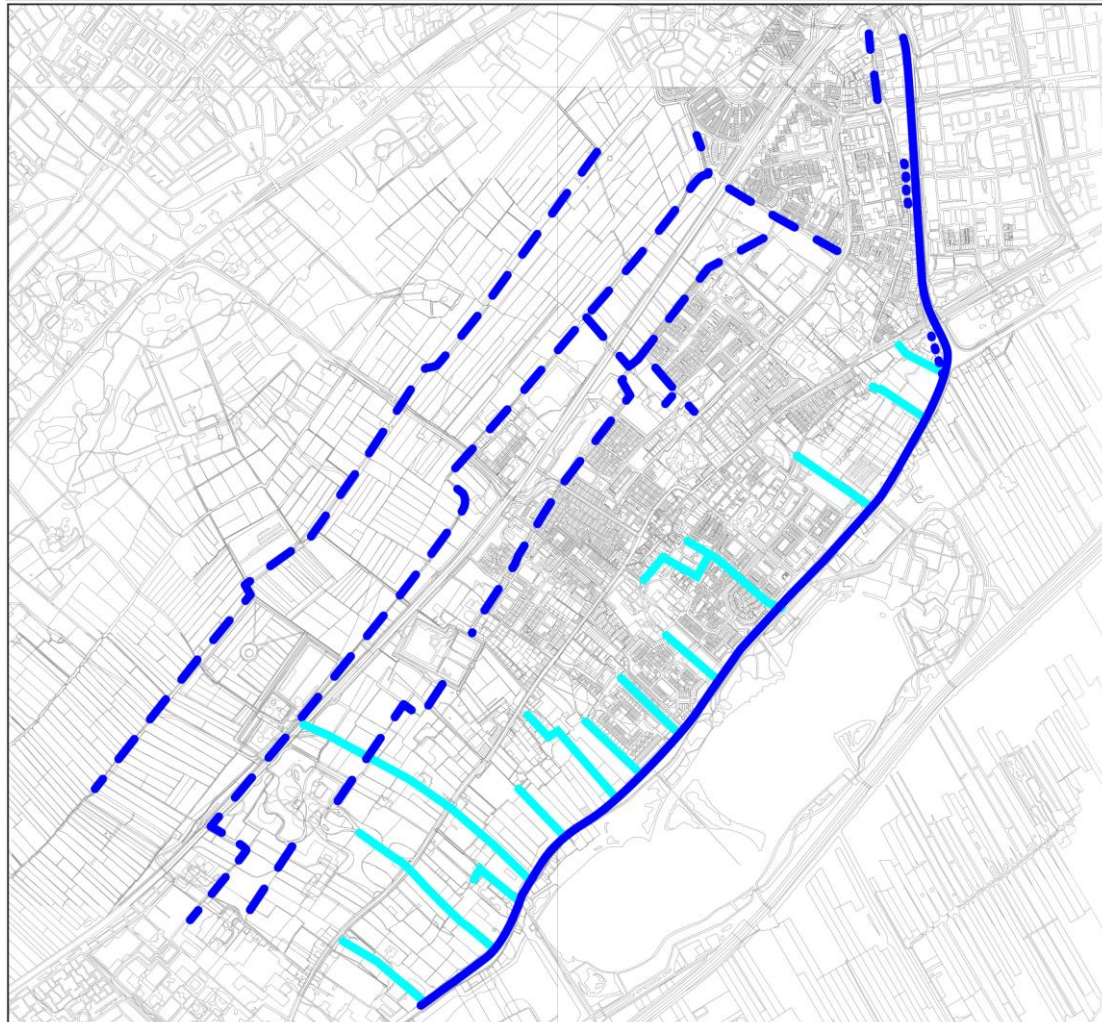
- Parken en plantsoenen
 - Burgemeester Berkhoutpark
 - Park Adegeest
- Parken en parkbossen van (voormalige) buitenplaatsen, te weten:
 - Ter Wadding
 - Berbice
 - Beresteijn
 - Klein Stadwijk
 - Groot Stadwijk

⁷ De hoofdstructuur groen is vastgelegd in de algemene structuurvisie uit 2005; zie deze visie en de kaart in de kaartenbijlage.

- Bijdorp
- Rosenburgh
- Duivenvoorde
- Haagwijk
- Ter Horst
- Weiden/polders
 - Delen van:
 - Papenwegsche-, Oranje- en Noord-Hoflandsche polder
 - Duivenvoordsche- en Veenzijdse polder
 - Knippolder en Starrenburgerpolder
 - Zuid-Hoflandsche polder (gebied ten noorden van Krimwijk/ten zuiden van Hofweg)
- Laanbeplanting
 - Dubbele rij lindenbomen Voorstraat
 - (Voormalige) oprijlanen buitenplaatsen en boerderijen, te weten:
 - Laan van Duivenvoorde
 - Horstlaan
 - Laantje van Wissen
 - Essenlaan
 - Elstlaan
 - Woelwijklaan
 - Rosenburgherlaan
 - Langs perceel Veurseweg 130
 - Hofweg/St Nicolaespad

2.2.2. Cultuurhistorische hoofdstructuur water (blauw)

Cultuurhistorische Hoofdstructuur water (blauw)

- Vliet
- Vaarsloten
- - - Wateringen
- Restant Vliet

Cultuurhistorische hoofdstructuur - water

- Vliet / Korte (of Waddinger-) Vliet
- Noord-zuidgerichte watergangen en restanten daarvan, te weten (van west naar oost):
 - Schenk (westelijke gemeentegrens)
 - Dobbewatering
 - Voorwatering
- West-oost gerichte vaarsloten tussen wateringen
 - Oranjewatering tussen Dobbe- en Voorwatering
 - Van Oranjewatering naar boerderijen Oude Adegeesterslaan 1 en 5 en Park Adegeest

- Van Voorwatering naar Berbice (restant tot Admiraal De Ruytersingel, vervolg in oostelijke richting langs St. Nicolaaspad)

Vaarsloten van buitenplaatsen naar Vliet, te weten (van noord naar zuid):

- Berbice (/Hofweg)
- Vredenhoef (Louis Couperuslaan)
- Stadwijk/Hofvliet (Arja Peterspad/Anthonie van Leeuwenhoekade)
- Bijdorp (langs Verzetstrijderspad)
- Roucoop (Roukoopvaart, langs Koeriersterspad)
- Vanaf boerderij Veurseweg 215 (langs Sterrepad)
- Ter Horst (langs Horstlaan)
- Duivenvoorde (langs Laan van Duivenvoorde)
- Haagwijk

Vaarsloten van het dorp naar Vliet, te weten:

Watergang langs Molenlaan/ Carel Fabritiuslaan (Kerkvaert/ Kerk Molensloot), inbegrepen Vinkesloot (langs Rietzangerpad)

Vaarsloten van boerderijen naar Vliet, te weten:

- Vliet en Wegen
- ten noordoosten van Wilgenlaan

Daarnaast zijn er cultuurhistorisch waardevolle waterpartijen die structuurondersteunend zijn, namelijk

- Waterpartijen van (voormalige) buitenplaatsen
 - Slingervijver Berbice
 - Slingervijver voormalige buitenplaats Vredenhoef
 - Slingervijver Ter Wadding
 - Slingervijver burgemeester Berkhoutpark
- Waterkom, waterpartijen en omgrachting Ter Horst
- Rechthoekige omgrachting Rosenburgh (ringsloot)
- Waterpartij Haagwijk
- Ringsloot en vijver Groot Stadwijk (Beukenrode)
- Omgrachting Roucoop

2.2.3. Cultuurhistorische hoofdstructuur rood

Cultuurhistorische Hoofdstructuur stedenbouw en architectuur (rood)

- Infrastructuur - wegen
- Infrastructuur - spoorlijn
- • • Kralensnoer agrarische ensembles
- Buitenplaatsen
- Beschermd gezichten
- ⊙ Molen/ molenbiotoop

Cultuurhistorische hoofdstructuur - wegen

- Veurseweg/Schoolstraat-Voorstraat/Leidseweg (noord-zuid gerichte hoofdstructuur, oorspronkelijke Heerweg)
- Spoorlijn Den Haag-Leiden
- Papelaan / Papelaan West/ Papeweg (west-oost hoofdstructuur)
- Hofweg (oorspronkelijke weg naar Zoeterwoude)
- Kniplaan (oorspronkelijke weg naar Stompwijk)
- Horstlaan (oorspronkelijke verbinding tussen Veurseweg en Rijksstraatweg)

Cultuurhistorisch waardevolle wegen, kades en kavelstructuren, die structuurondersteunend zijn:

- Smalle, langgerekte polderkavels
- Dijken (ontginningsskades/polderkades)
- Klopperskade (in noordwestelijke richting verlengde Bachlaan)

Cultuurhistorisch waardevolle wegprofielen, die structuurondersteunend zijn:

(Zand of halfverharde) wegen met bomen/geriefhout erlangs en geflankeerd door watergangen, te weten delen van:

- Horstlaan
- Haagwijk
- Essenlaan
- Rosenburgerlaan
- Elstlaan/ Oude Adegeesterlaan
- St. Nicolaespad
- Wilgenlaan
- Peppellaan
- Kniplaan
- Laantje van Wissen

Cultuurhistorische zichtlijnen, die structuurondersteunend zijn:

Buitenplaatsen

- Zichtlijn van Bijdorp naar Vliet
- Zichtlijn van Berbice richting sportvelden Adegeest (voorheen Noord Hoflandsche polder)
- Zichtlijn van Berbice richting Vliet
- Zichtlijn van Duivenvoorde naar Vliet
- Zichtlijn Ter Wadding richting Korte Vliet/Oude Rijn (over verkeersplein)

Zichtlijnen op kerktoren(s)

- r.-k. St.-Laurentiuskerk aan Leidseweg vanaf Leidseweg en Krimwijk
- N.H. dorpskerk aan Kerkeplein vanaf buitenplaatsen Horsten, Zuidwijk

Architectuur

Cultuurhistorisch waardevolle bebouwing - hoofdstructuur

- Kralensnoer van agrarische ensembles op grens tussen strandwal en strandvlakte ⁸
- Buitenplaatsen/landgoederen
 - Ter Wadding
 - Berbice
 - Beresteijn
 - Bijdorp
 - Duivenvoorde
 - Ter Horst
- Beschermd dorpsgezicht
 - 1. Landgoederenzone Wassenaar, Voorschoten, Leidschendam
 - 2. Dorpskern
- Molen/ molenbiotoop
 - De Knip

⁸ Op het kaartbeeld staan schematisch de kralensnoeren geschetst. Het is niet zo dat iedere kraal een boerderij verbeeld.

Kenmerkende karakteristieke bebouwing (straten/straatwanden) / wonen

Dorpskern:

1 en 2 bouwlagen met kap, evenwijdig en haaks ten opzichte van de weg in een vrijwel aaneengesloten bebouwing met paden en stegen ertussen

Uitbreidingswijken voor WOII:

2 bouwlagen met kap, overwegend evenwijdig ten opzichte van weg, twee- of meer-onder-een-kap

Uitbreidingswijken na WOII:

- Overwegend 2 bouwlagen met kap, evenwijdig ten opzichte van weg, twee- of meer-onder-een-kap
- Flats van vier bouwlagen met plat dak in strokenbouw

Sociaal-culturele en ruimtelijk-visuele dragers van de wijk, zoals kerken en scholen te weten

- Raadhuis (Leidseweg 25)
- Dorpskerk (N.H. kerk Kerkplein 2)
- Gereformeerde kerk Het Kruispunt (Schoolstraat 2)
- r.-k. kerk St. Laurentius (Leidseweg 98)
- Gereformeerde kerk (Tolstraat 4, 1879)
- Moeder Godskerk (Baron Schimmelpenninck van der Oeyelaan 14)
- Christelijke ULO (Johan Willem Frisolaan 16)
- Neutrale Kleuterschool (Dillenburgerlaan 3)
- Bejaardentehuis Forescate (Rouboslaan 1)
- Algemene begraafplaats Rosenburgh (Rosenburgherlaan)
- Gereformeerde Kerk (Bachlaan 17)
- Lagere School (nu: bibliotheek, Wijngaardenlaan 4 / Koningin Wilhelminalaan 5)

Kenmerkende karakteristieke bebouwing (straten/straatwanden) / werken, zoals

Dobbewijk

1 en 2 bouwlagen met plat dak
restanten eerste fabrieken, te weten keramiekfabriek Groeneveldt en meubelfabriek De Globe

Zilverfabriek

Fabriek Leidseweg 219
Woningbouwcomplexen 'De inktpot', 'De vergulde armoe', het St. Nicolaaspark, 'De steene muur' en de woningen langs de Hofweg.

Bollen- en tuinderscultuur

bollenschuren Veurseweg 265 en nabij 130 en schoorstenen bij Veurseweg 187 en 235 en de Leidseweg bij 518.

Scheepswerven

Hofweg thv nr. 51

Horeca langs Vliet

Allemansgeest (Hofweg 55); De Knip (Kniplaan 22)

Molens

De Knip
Molenplaatsen: Starrenburgermolen, Papenwegsche molen

2.3. Kernkwaliteiten en beleidslijnen

In de Kadernota Erfgoed zijn de kernkwaliteiten van Voorschoten benoemd. Deze acht kwaliteiten zijn hierna voorzien van beleidslijnen. De beleidslijnen zijn de richtlijnen bij verdere uitvoering en planvorming door de gemeente, en kunnen ook als inspiratiebron bij nieuwe ontwikkelingen door private planmakers gebruikt worden. Beleidslijnen die door hogere overheden zijn opgesteld, zijn overgenomen in de gemeentelijke beleidslijnen. De beleidslijnen dienen nader geformuleerd te worden in concrete uitvoeringsregels.

1. Historische structuur van noord-zuid lopende landwegen en een enkele oost-west verbinding, gecombineerd met een fijnmazig stelsel aan waterwegen tussen de Vliet en de weteringen in het westen van de gemeente.

BELEIDSLIJNEN

Lijn 1 Instandhouden en versterken van historisch-ruimtelijke dragers en de historische gelaagdheid die direct voortkomen uit de (geomorfologische) ontstaansgeschiedenis en ontwikkelingsgeschiedenis van Voorschoten. Bij ruimtelijke ontwikkelingen dienen deze historische landschapskenmerken als uitgangspunt.

Lijn 2 Het herstellen en/of verbeteren van de historische koppeling via vaarsloten van de Vliet met het centrum, buitenplaatsen en boerderijen, en de lanen van de boerderijen en buitenplaatsen naar de Veurseweg/Leidseweg, waardoor deze kenmerkende structuren beleefbaar worden of blijven.

Lijn 3 De Vliet, inbegrepen de cultuurhistorisch waardevolle elementen die als een functioneel en visueel kralensnoer langs de Vliet liggen, als erfgoedlijn beschermen, ontwikkelen en benutten voor ruimtelijke kwaliteit, en de historische infrastructuur naar de Vliet versterken voor het benutten van de recreatieve potentie van de Vliet en de Vlietlanden.

Lijn 4 Streven naar behoud van de typerende diversiteit in typologieën van gebouwen en behoud van veelal water gerelateerde functiedifferentiatie en de traditionele combinatie wonen-werken langs de Vliet.

Lijn 5 Bij herbestemming en herontwikkeling rekening houden met het uitgangspunt om de historische, functionele relatie van de bebouwing met de Vliet zo veel mogelijk te continueren.

2. Karakteristiek geometrisch ingericht polderlandschap met sloten, weteringen en agrarische kleine elementen als bruggen, hekken en schuurtjes.

BELEIDSLIJNEN

Lijn 1 Beschermen, behouden en versterken van de aanwezige waarden in het provinciale topgebied cultureel erfgoed Duivenvoordse en Veenzijdse polder.

- Lijn 2 Behouden en versterken van de openheid en landelijke identiteit van het polderlandschap.

Lijn 3 Molen De Knip: beschermen, behouden en versterken van de molenbiotop, zowel qua windvang als qua openheid van het landschap.

Lijn 4 Nieuwe ontwikkelingen moeten in positieve mate bijdragen aan of ingepast worden in het karakteristieke landschapsbeeld en bij de kenmerkende landschapsstructuur.

Lijn 5 Bij ruimtelijke ontwikkelingen dienen de historische (structuur)lijnen in het polderlandschap als uitgangspunt; dit geldt voor alle historische (groen-blauwe) lijnen en ensembles. Er moet aantoonbaar sprake zijn van rekening houden met de kernwaarden/-kwaliteiten, waarbij de visuele en ruimtelijke

effecten, in het bijzonder het effect op de openheid, onderzocht dienen te worden.

3. Karakteristieke boerderij-enclaves zowel binnen als buiten het historisch centrum met hun kenmerkende erfinrichting en erfbeplanting.

BELEIDSLIJNEN

Lijn 1 Behouden en versterken van de karakteristieke agrarische erfindeling en beplanting (waaronder windsingels, koebochten, houtgeriefbosjes, laanbeplanting en boomgaarden) alsmede het wegprofiel en de beplanting van de oprijlanen waarbij de afleesbaarheid/herkenbaarheid (belevingswaarde) van de (oorspronkelijke) ruimtelijk-historische samenhang voorop staat.

Lijn 2 Behoud van de typerende, agrarische diversiteit in typologieën van (bij)gebouwen en behoud van functiedifferentiatie en de traditionele combinatie wonen-werken. Bij herbestemming geldt dit als uitgangspunt.

Lijn 3 Erkenning van de ruimtelijk-functionele rol van boerderijen in het open polderlandschap en behoud van het contrast tussen open weilanden en door bomen en hakhout omgeven agrarische erven; ook bij nieuwe ontwikkelingen en herbestemming.

Lijn 4 Bij vernieuwing en ontwikkeling van agrarische bedrijfsgebouwen dient aantoonbaar sprake te zijn van inpassing in het landschap en behoud van de cultuurhistorische, ruimtelijke kwaliteiten.

4. Een lommerrijk buitenplaatsenlandschap:

- a. Binnen de bebouwde kom: lommerrijke, parkachtige groengebieden met landhuizen in verbijzonderde architectuur en bijgebouwen die ondersteunend aan het ensemble zijn;
- b. Buiten de bebouwde kom: afwisseling van weilanden en groene bosjes, solitair geplaatste bomen en hakhoutbossen rondom een lommerrijk, parkachtig groengebied met een architectonisch verbijzonderd landhuis met bijgebouwen.

BELEIDSLIJNEN

Lijn 1 Binnen de beschermde landgoederenzone beschermen, behouden en versterken van de uitzonderlijke kwaliteit van het buitenplaatslandschap conform de richtlijnen van de provincie, dat het gebied als kroonjuweel heeft aangemerkt.

Lijn 2 De buitenplaatsbiotopen en de zichtlijnen van Berbice, Beresteyn, Bijdorp, Duivenvoorde, Ter Wadding en Ter Horst beschermen, behouden en versterken.

- Lijn 3 Handhaven, versterken en onderling verbinden van de bestaande parken en landgoederen als groene oases in en rondom het dorp.

Lijn 4 Via lommerrijke lanen, die de landgoederen aan elkaar koppelen en tegelijkertijd de dorpse bebouwing compartimenteren, losgelegen percelen met een groenbestemming met elkaar verbinden voor de realisatie van het gewenste lommerrijke karakter. Tevens zoveel mogelijk behouden van de karakteristieke laanbeplanting alsmede het wegprofiel van de oprijlanen.

Lijn 5 Verdichting van de bebouwing binnen de beschermde landgoederenzone is alleen mogelijk via de 'Ja-mits-benadering'. Alleen mits hiervoor een adequate ruimtelijk-historische onderbouwing opgesteld is en er aantoonbaar sprake is van behoud van de cultuurhistorische waarden en behoud of verbetering van de ruimtelijke kwaliteit wordt hieraan meegewerkt. Bij bouwen binnen de beschermde zone worden hoge eisen gesteld aan kwaliteit en uitstraling, waarbij de toetsing plaatsvindt op het hoogste welstandniveau.

Lijn 6 Bij herbestemmingen dient tevens aantoonbaar sprake te zijn van behoud of verbetering van de ruimtelijke kwaliteit. Hierbij worden hoge eisen gesteld aan kwaliteit en uitstraling, waarbij de toetsing plaatsvindt op het hoogste welstandniveau.

5. Groene buffers in de vorm van weilanden, parken en plantsoenen.

BELEIDSLIJNEN

Lijn 1 Handhaven en versterken van het groene karakter van het dorp door lanen als groene aders de verbindende schakels te laten vormen tussen de landgoederen.

Lijn 2 Landgoederen en parken beschouwen als ecologische hoekstenen en hun recreatief-toeristische waarde benutten.

Lijn 3 Behoud van de groene en open elementen en structuren, zoals weilanden, parken, parkbossen en plantsoenen.

Lijn 4 Bij ontwikkelingen staat het behoud van de groene buffers voorop. Verbindende schakels mogen daarbij niet doorbroken worden. Elementen en structuren van de Groene Hoofdstructuur⁹ mogen alleen ontwikkeld worden indien aantoonbaar sprake is van behoud van cultuurhistorische waarden en/of verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.

6. Rijke, eigentijdse architectuur langs de historische hoofdwegen.

BELEIDSLIJNEN

Lijn 1 Cultuurhistorisch waardevolle structuren, complexen, ensembles en elementen langs de cultuurhistorische hoofdstructuur behouden en beschermen via bestemmingsplan en Erfgoedverordening, en als uitgangspunten benutten bij ontwikkelingen.

Lijn 2 Behouden en herkenbaar houden van de diversiteit in gebouwtypen en functies, waaronder waar mogelijk de traditioneel-historische bedrijfsgebouwen en bedrijvigheid (onder meer watergerelateerde bedrijvigheid langs de Vliet, zoals horeca en scheepswerven).

Lijn 3 Behoud van landmarks en sociaal-culturele dragers langs deze wegen, zoals de kerken met hun torens en de molen.

7. Kleinschalige bebouwing van maximaal 2 lagen (met een kap) langs de historische hoofdwegen en in het historisch centrum.

BELEIDSLIJNEN

Lijn 1 Bij ontwikkelingen dient aangesloten te worden op de historische, gegroeide bebouwingsmaat, waarbij kleinschaligheid voorop staat, zodat het homogene karakter van de bebouwingsensembles behouden blijft.

Lijn 2 Beschermen en versterken van het historische straatprofiel, bestrating en beplanting van de Voorstraat.

Lijn 3 Langs historische hoofdwegen en het historische centrum zijn bij ontwikkelingen gebouwen met kap het uitgangspunt.

Lijn 4 Bebouwing staat in beginsel met de nokrichting evenwijdig aan de straat, met uitzondering van het dorpscentrum waar de nokrichting overwegend haaks is.

Lijn 5 Bij ontwikkelingen langs de historische hoofdwegen en in het historisch centrum dienen de bestaande ruimtelijke kwaliteiten adequaat in beeld gebracht te worden en vormen de bestaande, historische karakteristieken het uitgangspunt.

Lijn 6 Behouden en beschermen van de belangrijkste structuren, gebieden en objecten binnen deze wijken via bestemmingsplan en Erfgoedverordening.

⁹ Zoals vastgelegd en verbeeld in de algemene Structuurvisie en vervolgens overgenomen in deze Structuurvisie Cultuurhistorie.

8. Uitbreidingswijken met een eigen herkenbare karakteristiek en tijdsbeeld buiten het historisch centrum.

BELEIDSLIJNEN

Lijn 1 Bij ontwikkelingen dienen de bestaande historisch-ruimtelijke kwaliteiten en cultuurhistorische waarden adequaat in beeld gebracht te worden en vormen de stedenbouwkundige karakteristieken het uitgangspunt.

Lijn 2 Behouden en beschermen van de belangrijkste structuren, gebieden en objecten binnen deze wijken via bestemmingsplan en Erfgoedverordening.

3. Uitvoering

Met de Structuurvisie Cultuurhistorie geeft de gemeente Voorschoten aan welk beleid de gemeente wil voeren en welke ruimtelijke ambities er zijn op het gebied van cultuurhistorie in relatie tot ruimtelijke ordening. De visie is een richtinggevend beleidsdocument, dat verplichtingen schept voor het bestuur.¹⁰

In dit hoofdstuk wordt concreet aangegeven welke projecten direct voortvloeien uit de concretisering van de beleidslijnen van de visie.

Uitvoeringsprogramma

Vertaling van beleidslijnen naar beleidsregels

De beleidslijnen vragen om een nadere uitwerking met definities en concretisering om zo als effectieve en efficiënte kaders te kunnen dienen. Hieronder vallen ook inspiratiekaders die laten zien welke kansen voor ontwikkelingen cultureel erfgoed biedt. Dit betekent niet dat er nieuwe regelgeving komt, maar dat er spelregels worden opgesteld voor planontwikkeling, zodat duidelijk wordt wat de bandbreedte is.¹¹

Paraplubestemmingsplan voor het facet cultuurhistorie

De belangrijkste vervolgstap na het vaststellen van de Structuurvisie Cultuurhistorie is het opstellen van een paraplubestemmingsplan voor het facet cultuurhistorie.

Hierin dienen de hoofdstructuren verfijnd te worden; behalve de structuurdragende zullen ook de structuurondersteunende groene, blauwe en rode elementen alsmede de beeldbepalende en -ondersteunende panden benoemd worden. Er zullen planregels voor de verschillende deelaspecten opgesteld worden, die bij omgevingsvergunningen leidend zijn voor de omgang met de cultuurhistorisch waardevolle elementen en structuren. De instrumenten hiervoor zijn dubbelbestemmingen waarde / cultuurhistorie met bijbehorende planregels, waar gewenst gedifferentieerd naar type cultuurhistorische elementen (water, groen, buitenplaatsen) en/of naar waardering (monumentaal, beeldbepalend ect). De planregels bevatten regels voor omgevingsvergunningen voor de activiteiten sloop, aanleg, bouwen etc.

Met het opstellen van het paraplubestemmingsplan zal in het najaar 2013 aangevangen worden, waarbij allereerst een startnotitie wordt opgesteld; het plan zal in de loop van 2014 in voorontwerp gereed zijn. Dit past binnen het financiële kader van het budget bestemmingsplannen.

Bouwen in afwijking van het bestemmingsplan

Ook zal een uitvoeringskader opgesteld worden waarin aangegeven wordt hoe omgegaan zal worden met de aanvragen voor een omgevingsvergunning voor de

¹⁰ Tegen het vaststellingsbesluit van de Structuurvisie Cultuurhistorie staat geen bezwaar en beroep open, in tegenstelling tot de vervolgacties die hieruit voortvloeien, zoals het opstellen van een Paraplubestemmingsplan Cultuurhistorie, waarbij planregels opgesteld zullen worden voor de omgang met en de bescherming van gebieden, structuren en objecten.

¹¹ De gemeente Apeldoorn heeft hiervoor in de periode 2009-2011 een zogenaamd 'kookboek' opgesteld, het 'Groot Apeldoorns Landschaps Kookboek', dat als inspiratieboek dient.

activiteit 'bouwen in afwijking van het bestemmingsplan'¹² en buitenplanse ontheffingen, daar waar het cultuurhistorisch waardevolle elementen of gebieden betreft.

Welstandsnota

Daarnaast zal gezien worden of de welstandsnota herzien dient te worden om naadloos aan te sluiten op (de planregels van) het bestemmingsplan, zodat bij de planbeoordeling voor zowel indiener als beoordelaar duidelijk is welke toetsingscriteria er gelden. Ook dient er een koppeling te zijn met de voorgenomen versoepeling welstandstoezicht en eventuele welstandsvrije gebieden.

Erfgoedverordening

De meest waardevolle elementen en objecten zullen via het instrument van de Erfgoedverordening 2010 Gemeente Voorschoten bescherming (gaan) genieten. Hiervoor dienen procedures opgestart te worden. Die vindt plaats direct naar de besluitvorming over de Kadernota/

Structuurvisie Voorschoten 2005-2020

Uitvoering geven aan de voornemens uit deze visie; omgekeerd kan deze Structuurvisie Cultuurhistorie ook weer een basis vormen voor de actualisering van de algemene structuurvisie in 2014-2015.

Structuurvisie Centrum

Uitvoering geven aan de voornemens uit deze visie die nog niet met de Structuurvisie Cultuurhistorie zijn verwezenlijkt, te weten:

1. Beleidskansen met: inrichting en inpassing, herstel en visualisatie en beheer en gebruik;
2. Onderhoud Restauratie / Renovatie van objecten en Planbeoordeling;
3. Uitbreiding van de beschrijving van het Beschermd Dorpsgezicht.

Dat betekent onder meer dat er een cultuurwaardenkaart wordt opgesteld nadat de besluitvorming over het paraplubestemmingsplan en de herziening van de gemeentelijke monumentenlijst heeft plaatsgevonden.

Groen, blauw en rood

Behalve verankering van de groene en blauwe structuren en elementen in het Paraplubestemmingsplan dient het cultuurhistorische groen, blauw en rood ook in andere beleidskaders opgenomen of meegewogen te worden, zoals het Groenbeheersplan of verkeersplannen.

Aanhaken bij en beleidslijnen toepassen bij bestaande projecten en initiatieven

Gedacht wordt aan projecten in samenwerking met de omringende gemeenten, (al dan niet in kader van het Pact van Duivenvoorde) zoals:

1. versterken iconen

¹² Het bouwvergunningsvrije bouwen is landelijk geregeld en staat boven het gemeentelijke bestemmingsplan. Alleen bij het verzoek om te mogen bouwen in afwijking van het bestemmingsplan en buiten de kaders van het bouwvergunningsvrije bouwen, kan de gemeente eigen beleidskaders opstellen. Voor cultuurhistorisch waardevolle gebouwen zal dit via het Paraplubestemmingsplan Cultuurhistorie gerealiseerd worden.

2. recreatieve verbinding tussen Den Haag en Leiden versterken
3. ecologische en recreatieve dwarsverbindingen realiseren (zoals het Duivenvoordse Polderpad en het ecoduct/ faunapassage met recreatieve route).
4. de Vliet als blauwe ruggengraat
5. stadsranden

Communicatieplan

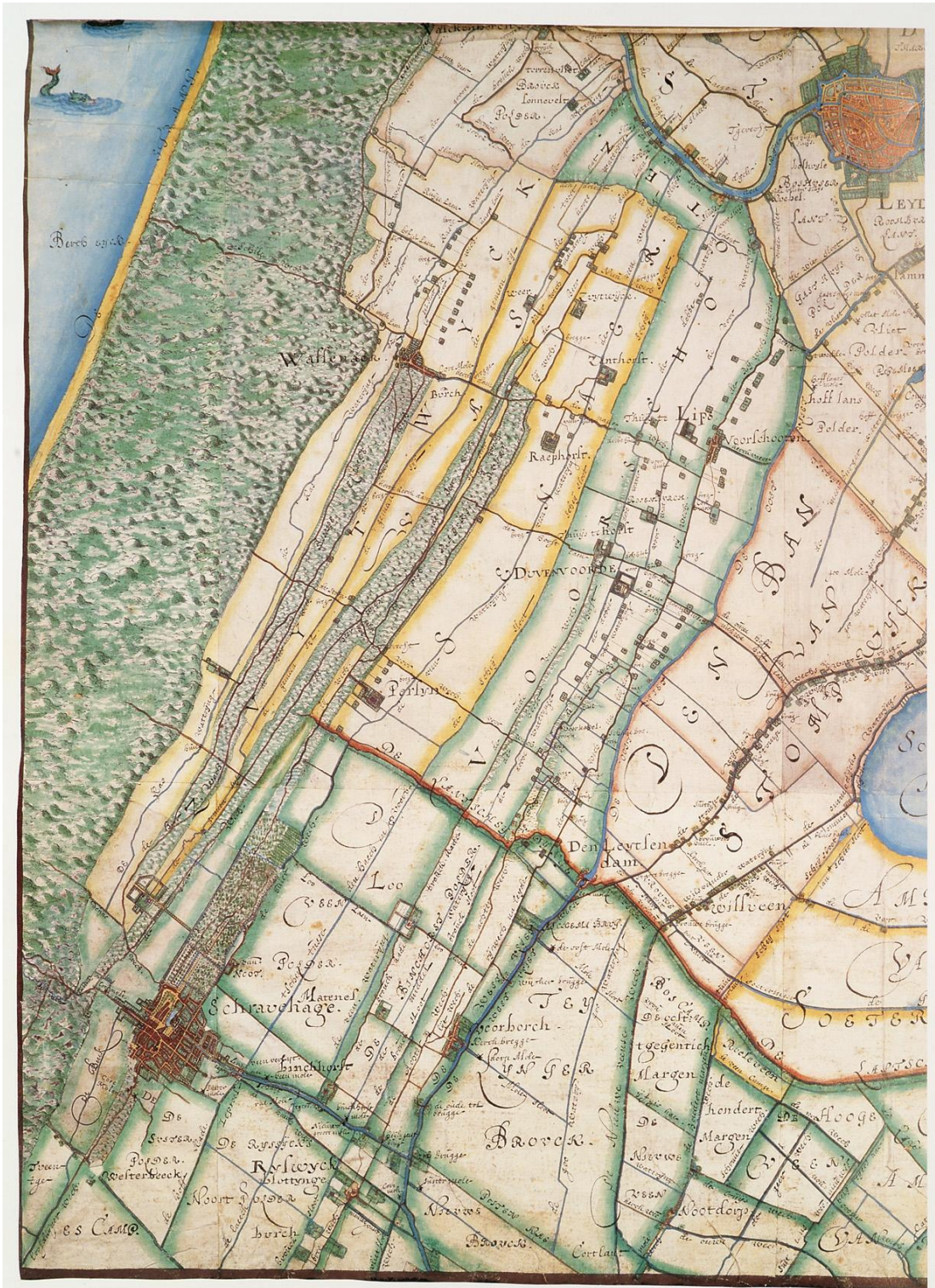
Voor het draagvlak voor de uitvoering van het beleid is goede communicatie van groot belang. Goede informatievoorziening is daarom een voorwaarde bij de uitvoering van het beleid. Bovendien is een van de beleidsspeerpunten, zoals in de Kadernota Erfgoed geformuleerd, het betrekken van burgers bij erfgoedbeleid. Hiervoor dient een communicatieplan uitgewerkt te worden. De samenwerking met het LEP wordt daarbij voortgezet.

Bijlage Structuurvisie Cultuurhistorie

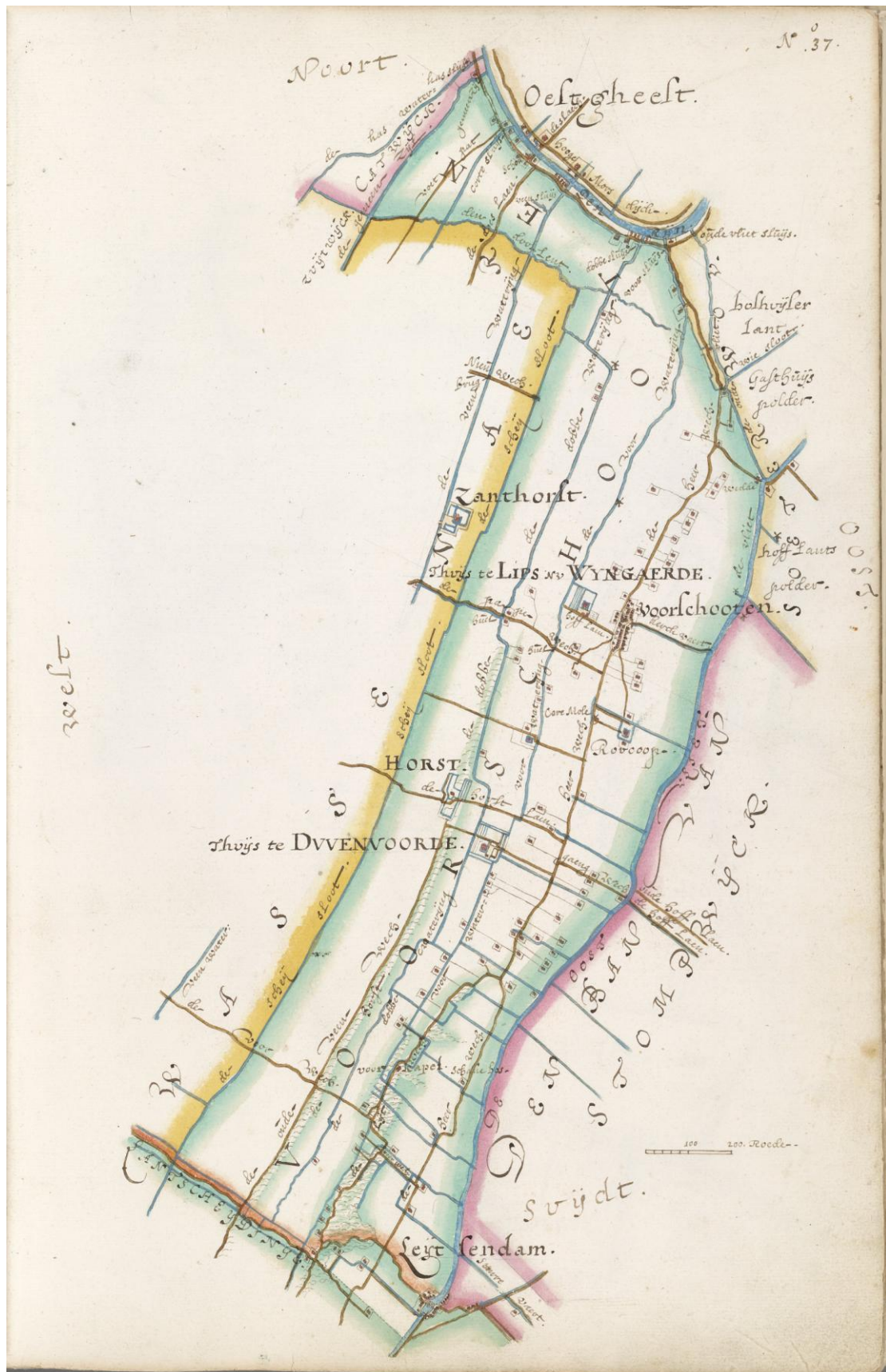
Inhoud

1. Historische kaarten
2. Beleidskaarten

Historische kaarten

Kaart Floris Balthasars en Balthasar Florisz. van Berckenrode, 1615, overzichtskaart van het Hoogheemraadschap van Rijnland, uit het archief van het Hoogheemraadschap van Rijnland, inv.nr. A4074.

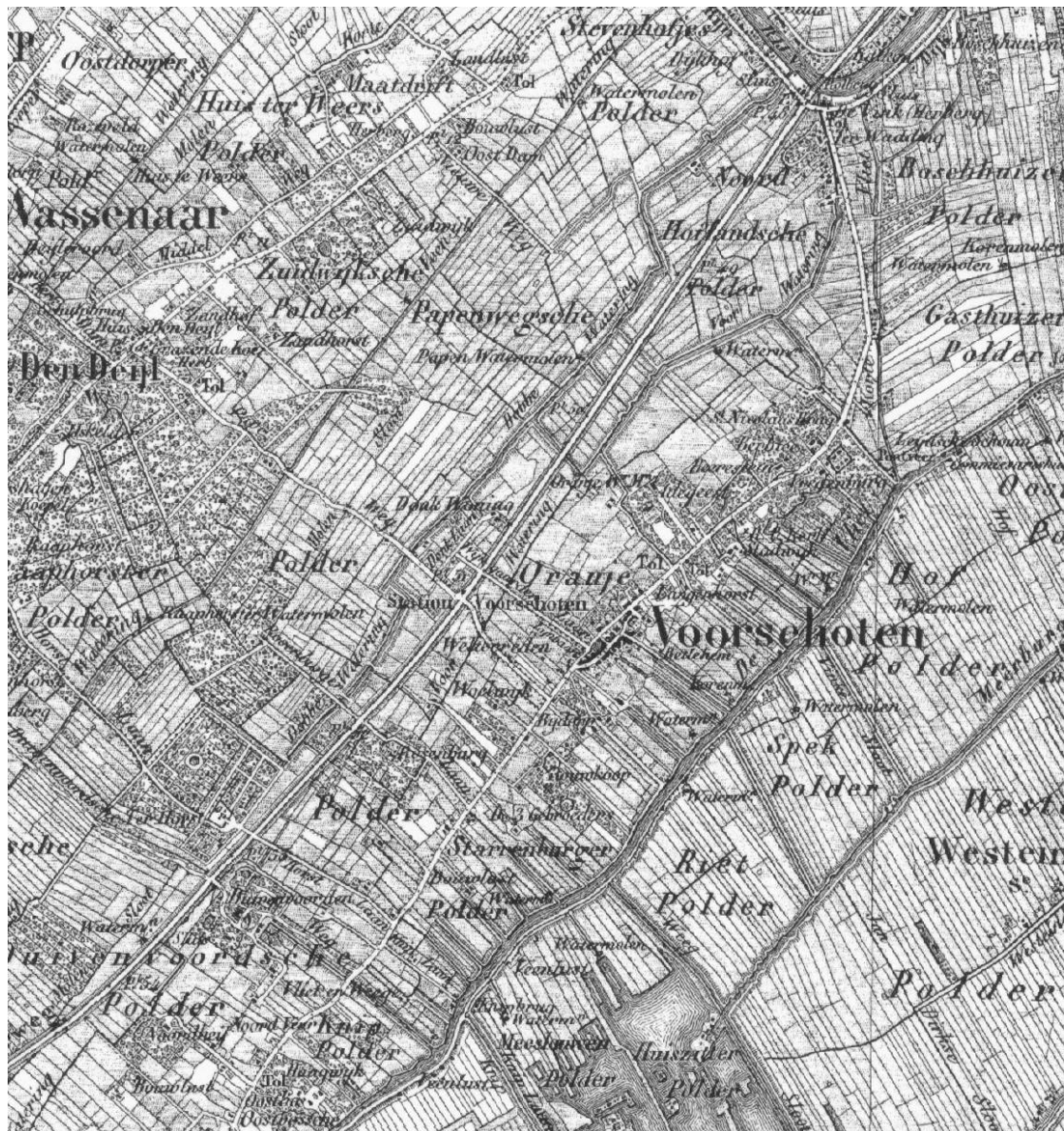
Tekening door Floris Balthasars en Balthasar Floriszoon van Berckenrode voor het Caertboek van Rynland, detail van het blad van Wassenaar en omgeving, ca. 1614, ingekleurde pentekening, 43 x 27 cm, Hoogheemraadschap van Rijnland, inv.nr. A 4192.

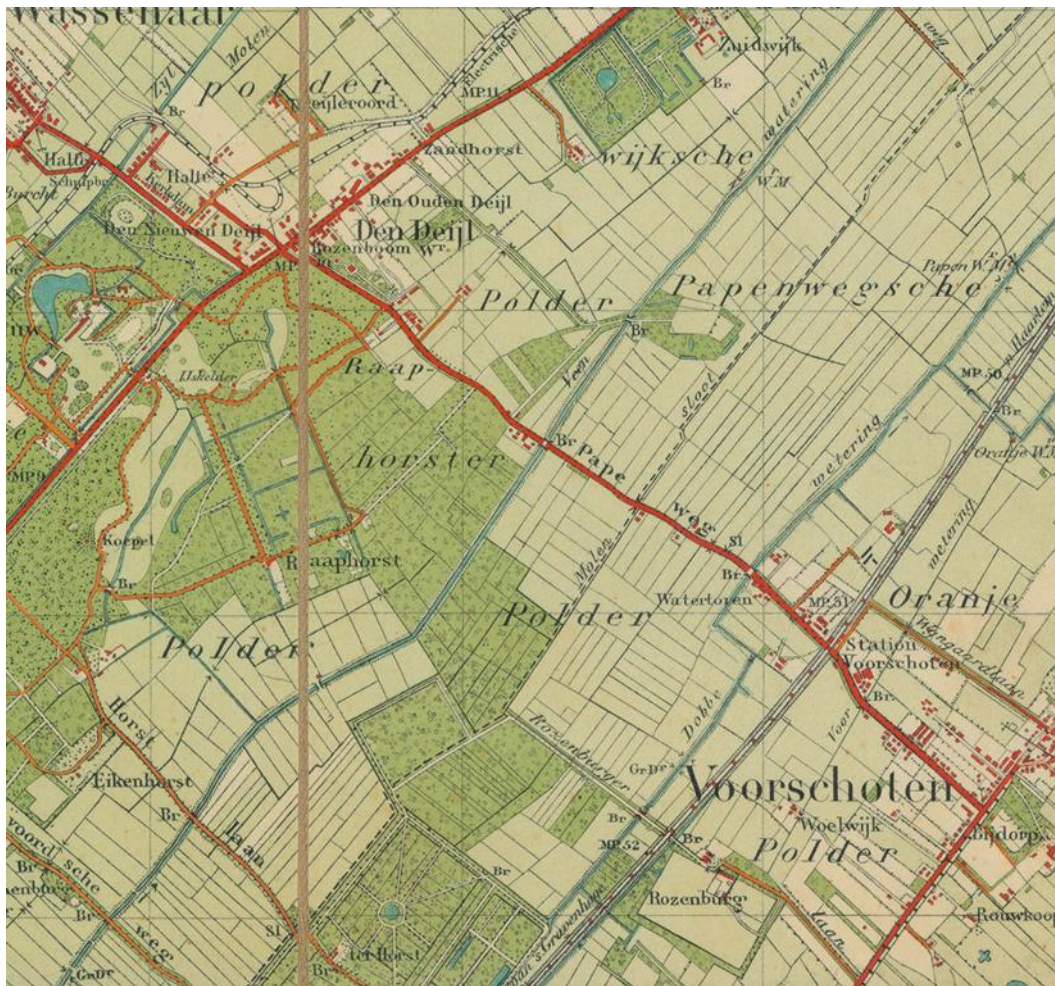
Kaart Melchior Bolstra, 1746, in opdracht van 't Hooge Heemraedschap van Rhyndland, bewerking van de kaart uit 1647 en weergevend de situatie van 1746, uit het archief van Hoogheemraedschap van Rijnland, inv.nr. 4493.

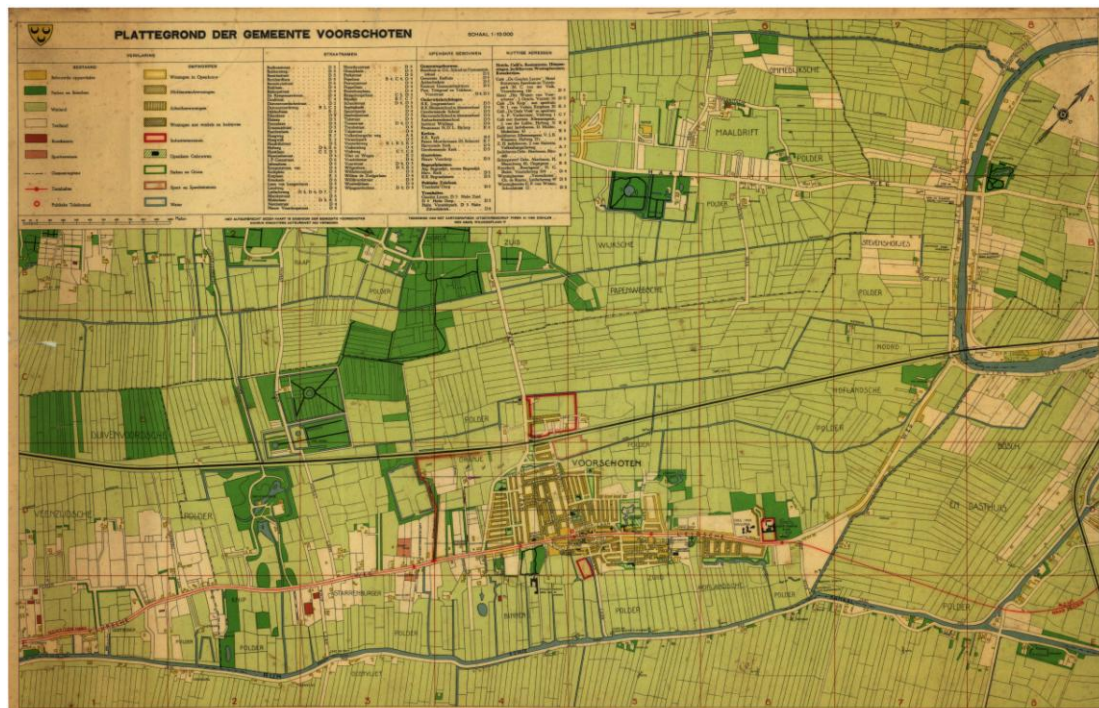
Kaart S. W. van der Noordaa, Nieuwe kaart van 's-Gravenhage met de omliggende dorpen en buitenplaatsen (uitsnede), 1839.

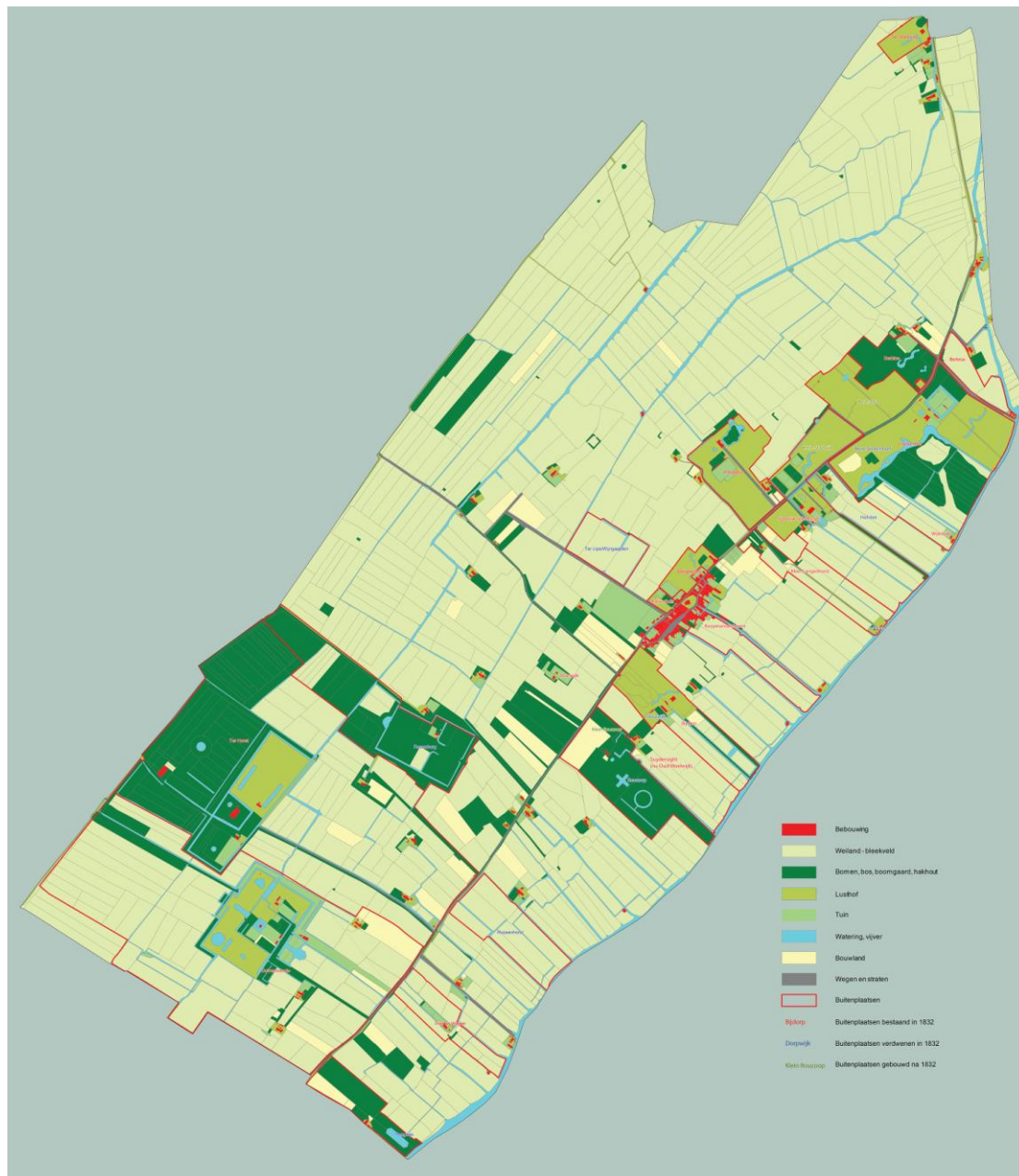
Topografische Militaire Kaart, blad 30 (uitsnede), 1854.

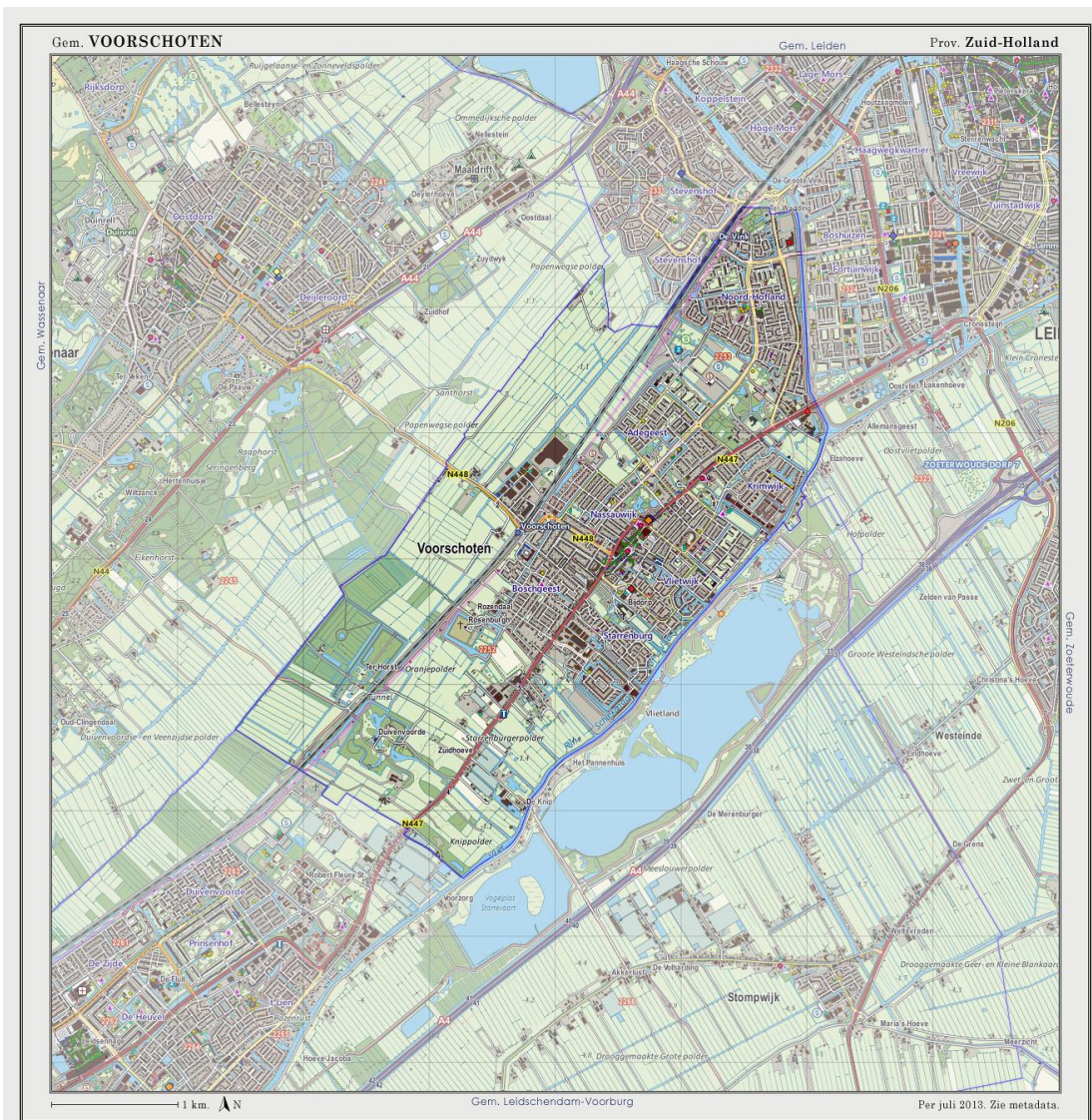
Topografische kaart, uitsnede, 1924

Plattegrond ca. 1950, Cartografisch Uitgeversbedrijf Firma H. van Diehlen, Den Haag. De kaart geeft niet geheel de gerealiseerde situatie weer.

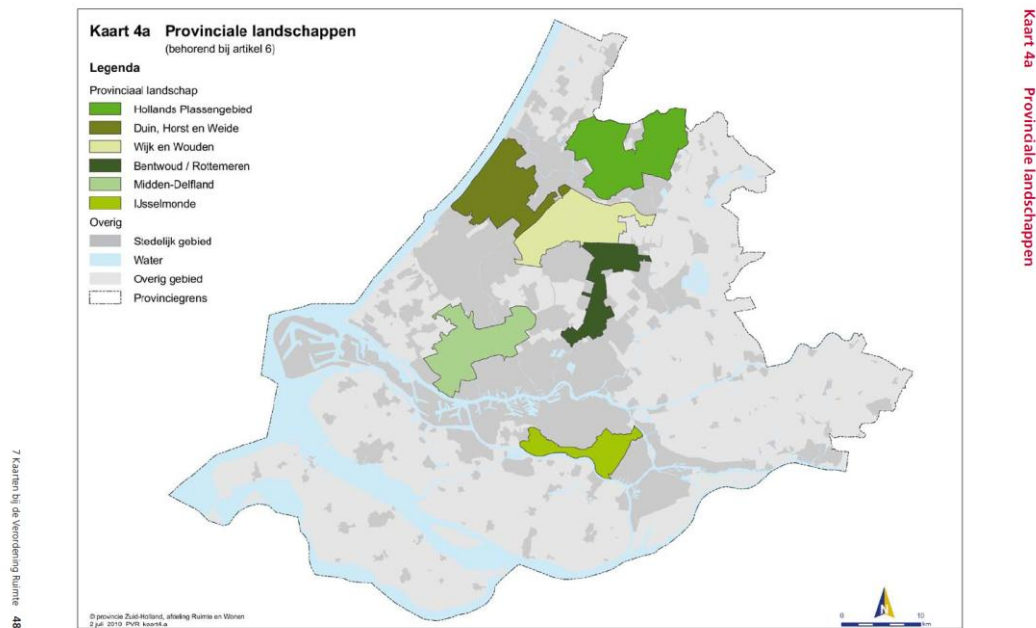

Bewerking van de kadastrale minuut uit 1832 met aanduiding van de buitenplaatsen (bestaand, verdwenen en gebouwd na 1832) en het landgebruik. Kaart: P. Jongste, 2012.

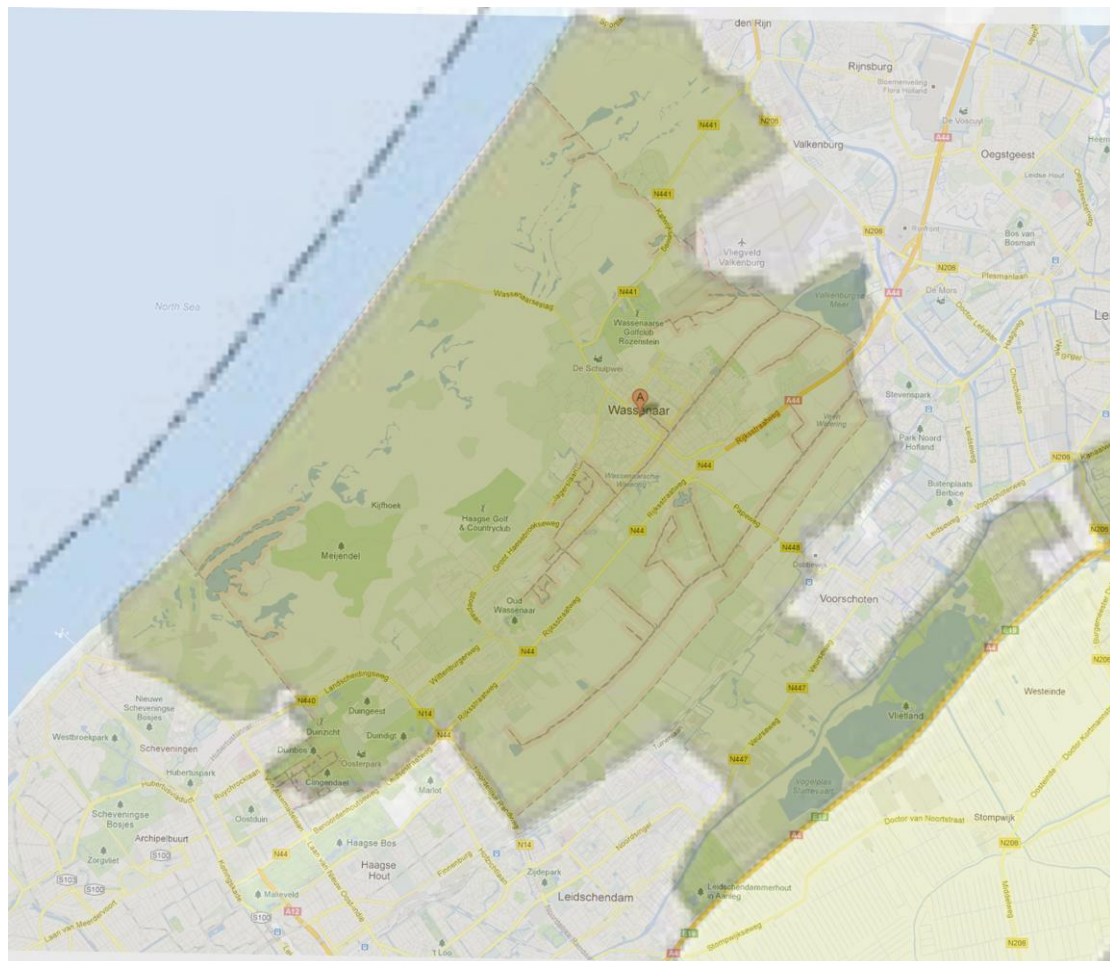

Topografische kaart met gemeentegrens, 2013, bron: wikipedia.

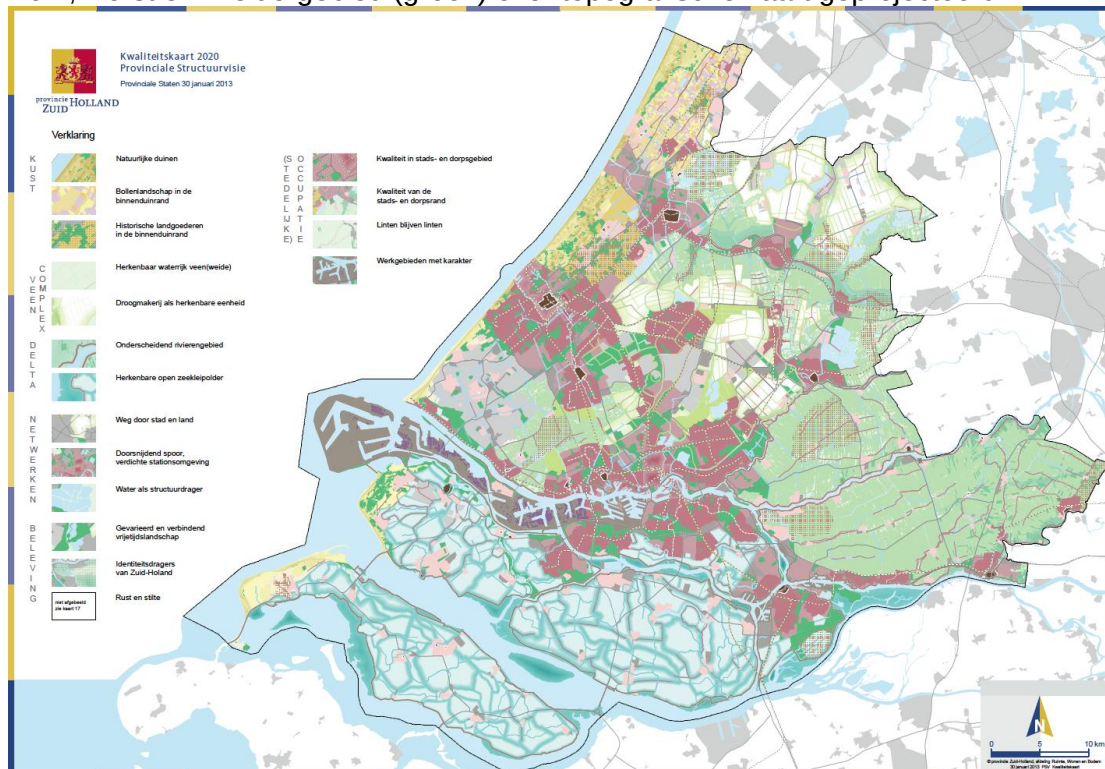
Beleidskaarten

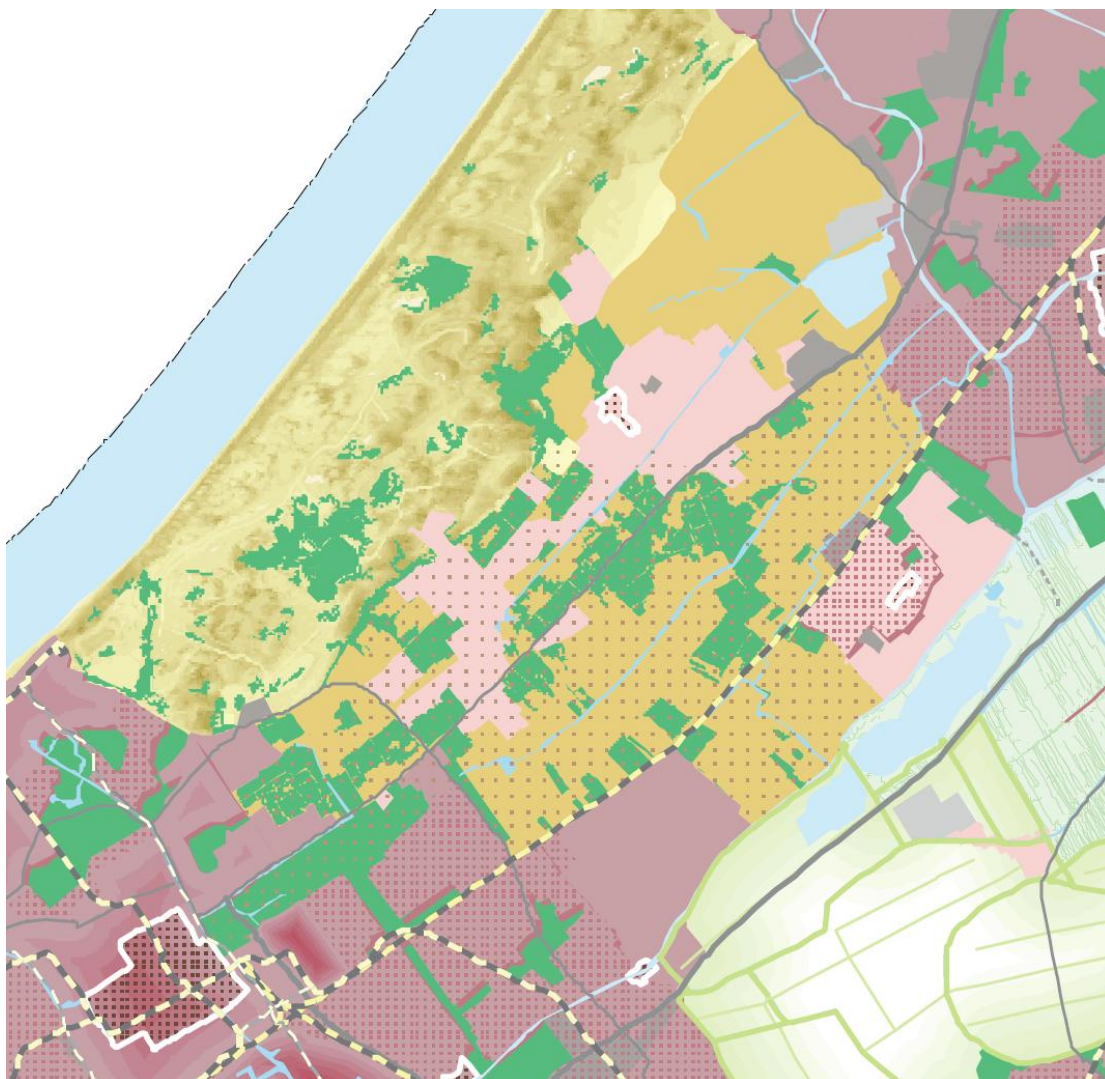
Cultuurhistorische Hoofdstructuur provincie Zuid-Holland, kaart 4a, provinciale landschappen.

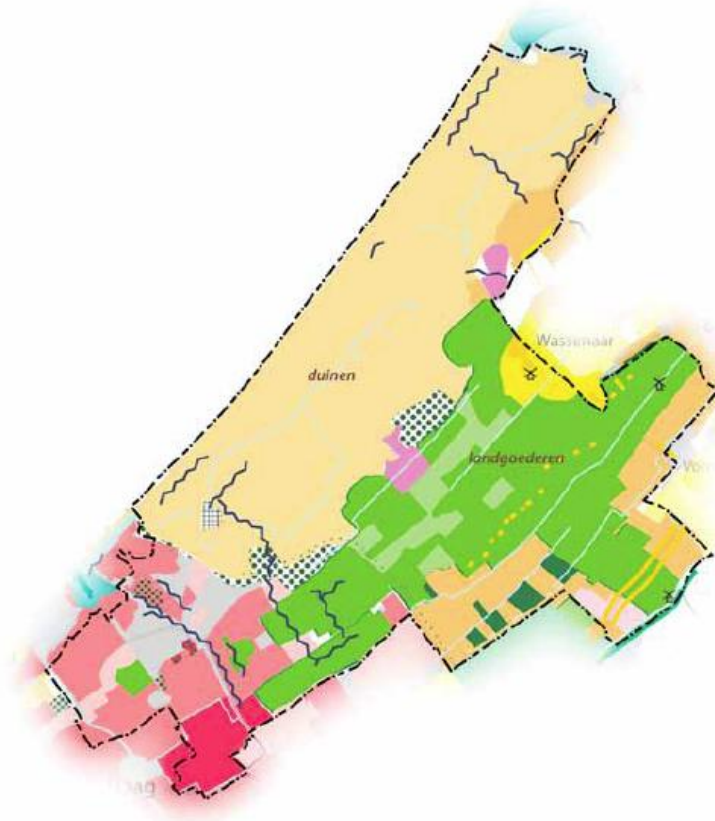
Duin, Horst en Weide-gebied (groen) over topografische kaart geprojecteerd.

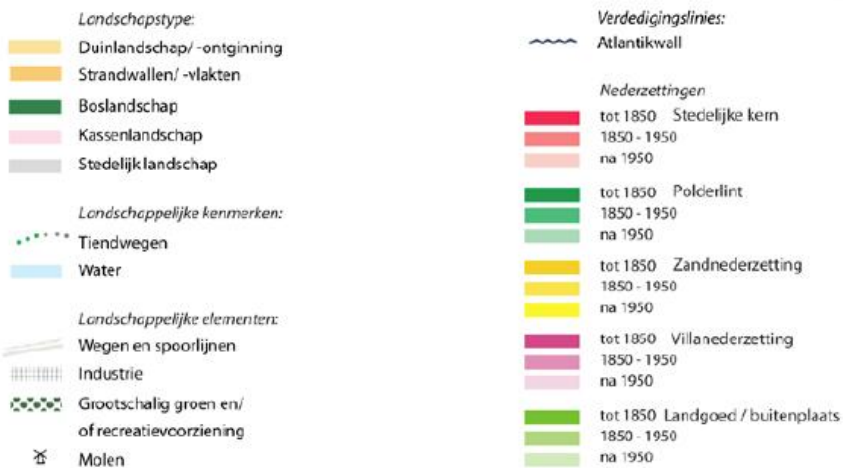
Provinciale kwaliteitskaart 2020 uit: 'Provinciale structuurvisie Zuid-Holland', 30 januari 2013.

Provinciale kwaliteitskaart 2020 uit: 'Provinciale structuurvisie Zuid-Holland', 30 januari 2013, uitsnede.

Zuid-Holland regioprofielen: kenmerken cultuurhistorie

Deze kenmerkenkaart is een vereenvoudigde weergave van de kaart van de Cultuurhistorische Hoofdstructuur Zuid-Holland; kaarten landschap-kenmerken (2a) en nederzetting-kenmerken (3a). Zie www.zuid-holland.nl/chs. Hier vindt u meer gedetailleerde gegevens en begrenzingen op een topografische ondergrond.

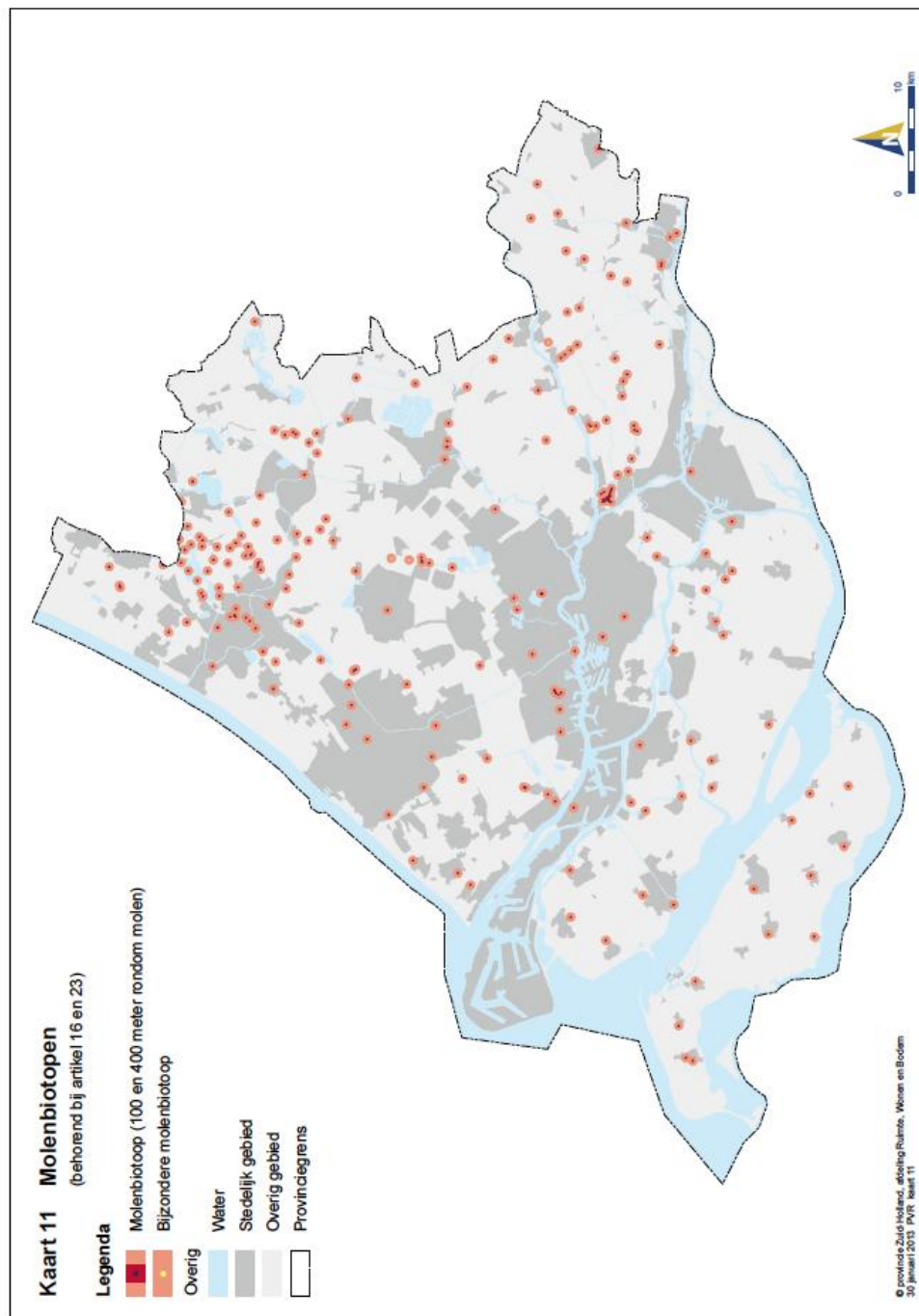

Urban Fabric | Steenhuis stedenbouw/landschap

13

Regioprofiel Cultuurhistorie Zuid-Holland, topgebied 4: Den Haag-Wassenaar (kroonjuweel), vastgesteld 20 april 2010.

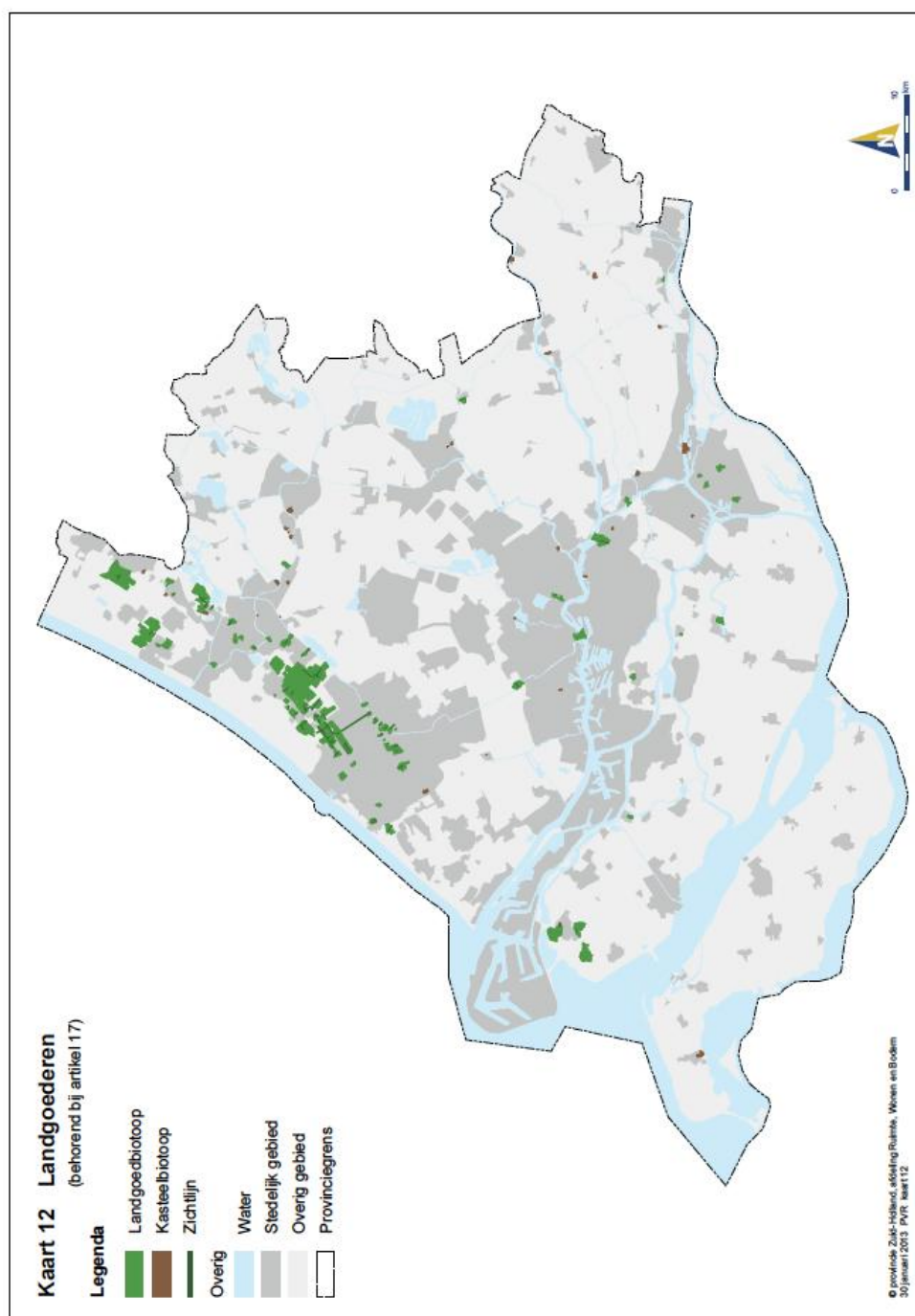
Kaart 11 Molenbiotopen

7 Kaarten bij de verordening Ruimte 50

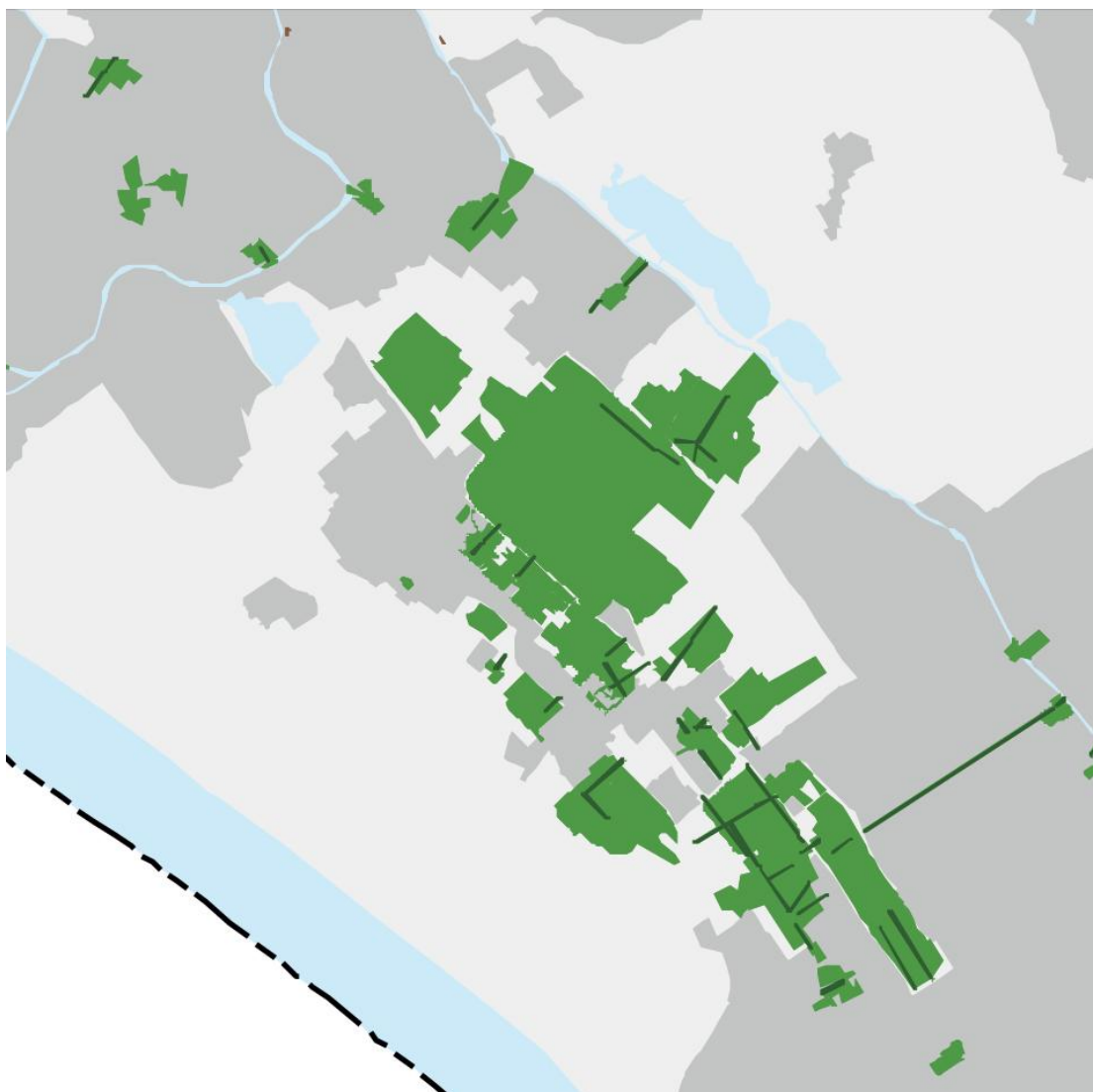
Provinciale verordening Ruimte, kaart 11, Molenbiotoop

Kaart 12 Landgoederen

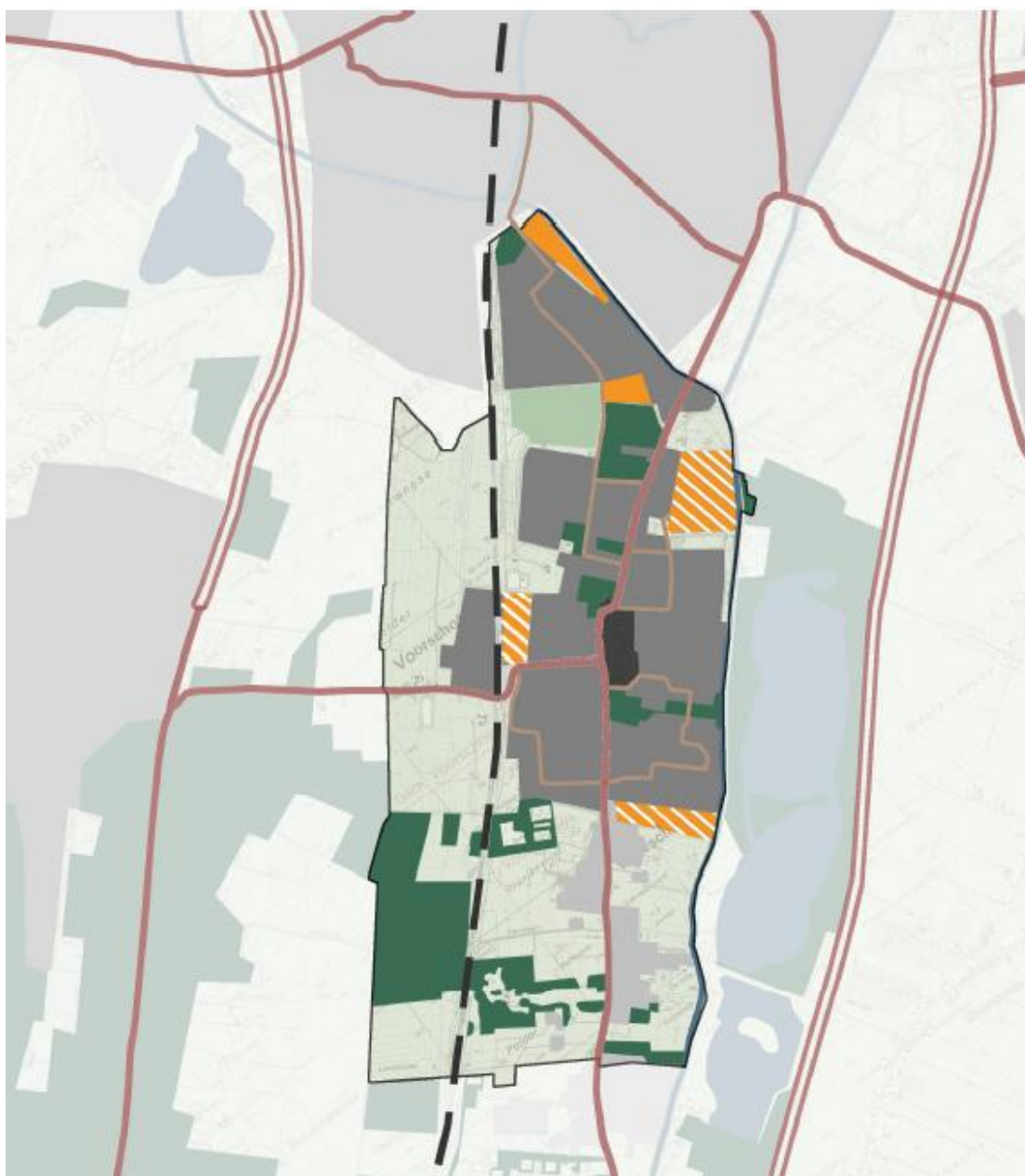

7 Kaarten bij de verordening Ruimte 51

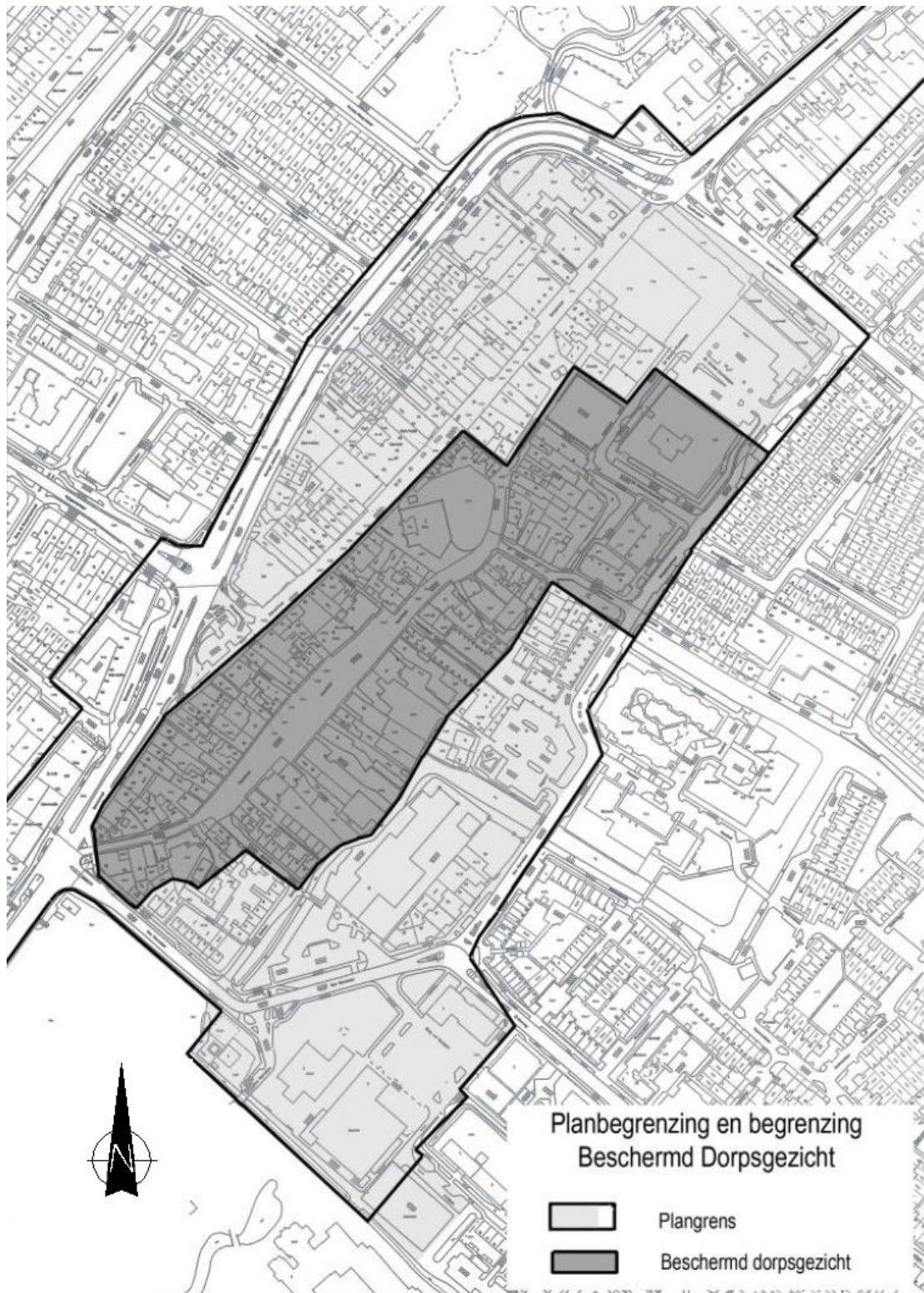
Provinciale Verordening Ruimte, kaart 12, landgoederen

Provinciale Verordening Ruimte, kaart 12, landgoederen, uitsnede.

Groene hoofdstructuur uit 'Structuurvisie Voorschoten 2005-2020'.

Beschermd dorpsgezicht dorpskern Voorschoten met plangrens Centrumvisie (Structuurvisie 'Voorschoten – kwaliteit voorop').

Beschermde dorpsgezichten en monumenten

- Rijksmonumenten
- Gemeentelijke monumenten
- Beschermde dorpsgezichten

Kaart: P. Jongste.

